

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

इषे त्वोर्जे त्वा वायवः स्थोपायवः स्थ देवो वः सविता प्राप्यतु श्रेष्ठतमायु कर्मण् आप्यायध्वमन्त्रिया देवभागमूर्जस्वतीः पयस्वतीः प्रजावंतीरनमीवा अंयक्षमा मा वः स्तेन ईशतु माऽघशंसो रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणकु ध्रुवा अस्मिन्नोपत्तौ स्यात् बृहीर्यज्ञमानस्य पशून्याहि॥ (१)

इषे त्रिचत्वारिंशत्॥ १॥

[१]

यज्ञस्य घोषदसि प्रत्युष॑ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयुः प्रेयमगाञ्छिषणा बृहीरच्छु मनुना कृता स्वधया वित्तेष्टा त आवंहन्ति कवयः पुरस्तादेवेभ्यो जुष्टमिह बृहीरासदै देवानां परिषूतमसि वृषवृद्धमसि देवबरहिर्मा त्वाऽन्वज्ञा तिर्यक्पर्व ते राष्यासमाच्छेत्ता ते मारिषु देवबरहिः शतवलशं वि रोह सुहस्रवलशा॥ (२)

वि वय॑ रुहेम पृथिव्या: सम्पृचः पाहि सुसमृतां त्वा सम्भरास्यदित्ये रास्ताऽसीन्द्राण्यै सुन्नहनं पूषा तै ग्रन्थिं ग्रंथातु स ते माऽस्थादिन्द्रस्य त्वा ब्रह्म्यामुद्यच्छु बृहस्पतेर्मूर्धा हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विह देवङ्गममसि॥ (३)

सुहस्रवलशा अष्टात्रिंशत्॥ २॥

[२]

शुन्यध्वं दैव्यायु कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वंनो घर्मोऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना दृहस्व मा ह्वार्वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां पवित्रमसि सुहस्रधारं हुतः स्तोको हुतो द्रुपस्तोऽग्नये बृहते नाकायु स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याऽ सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा सम्पृच्यध्वमृतावरीरुर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्त्रा धनस्य सातये सोमेन त्वाऽतन्मीन्द्रायु दधि विष्णो हव्य॑ रक्षस्व॥ (४)

सोमेनश्च च॥ ३॥

[३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयुं वेषाय त्वा प्रत्युष॑ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वमस्त्वं देवानामसि सस्त्रितमं प्रितितमं जुष्टतमं वहितमं देवहृतममहुतमसि हविर्धनं दृहस्व मा हार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे

मा भेर्मा सं विकथा मा त्वा (५)

हि॒सि॒षमु॒रु वा॒तांय दे॒वस्य त्वा॒ सवि॒तुः प्रं॒सु॒वै॒ऽश्वि॒नौ॒ब॑हु॒भ्या॑ पू॒ष्णो॒ हस्ता॑भ्या॒मु॒ग्र्ये॑
जु॒ष्टं॒ निर्वा॒पा॒म्य॒ग्नी॒षो॒मा॑भ्या॒मि॒दं॒ दे॒वा॒ना॑मि॒दमु॑ नः॒ सु॒ह॒ स्फा॒त्यै॒ त्वा॒ ना॒रा॑त्यै॒ सुवर्तु॒भि॒ वि॒ ख्येषं॒
वै॒श्वा॒नु॒रं॒ ज्योति॒र्दृ॒हं॒त्ता॒न्दुर्या॑ द्या॒वा॑पृथि॒व्यो॒रु॒र्वन्तरि॒क्षमन्ति॒ह्यादित्या॒स्त्वो॒पस्थे॑ सा॒दया॑म्यग्ने॑
हृ॒व्य॑ रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा पद्मत्वारि॒र॒शच॥ २॥

[४]

दे॒वो॒ वः॒ सवि॒तो॒त्पु॒नु॒त्वच्छ्वि॒द्रेण॑ पु॒वित्रेण॑ वसो॑ सू॒र्यस्य॑ रु॒श्मभि॒रापो॑ दे॒वीरग्रेपु॒वो॑
अग्रेगु॒वो॑ऽग्रे॑ इ॒मं॑ य॒ज्ञं॑ न॒यु॒ताग्रे॑ य॒ज्ञपाति॑ धत्त॑ यु॒ष्मानि॒न्द्र॑ऽवृणीत॑ वृत्र॒तूर्य॑ यू॒यमि॒न्द्रमवृणी॒ध्वं॑
वृत्र॒तूर्य॑ प्रोक्षिता॑ स्था॒ग्र्ये॑ वो॑ जु॒ष्टं॑ प्रोक्षा॑म्य॒ग्नी॒षो॒मा॑भ्या॑ शु॒न्ध्य॑ध्वं॑ दे॒व्या॑य॑ कर्मणे॑ दे॒व्यु॒ज्याया॑
अव॑धूत॑ रक्षो॑ऽव॑धूता॑ अरा॑तयो॑ऽदित्या॒स्त्वगसि॑ प्रति॑ त्वा॑ (७)

पृथि॒वी॑ वै॒त्वधि॒पवं॒णमसि॑ वा॒नस्प॒त्यं॑ प्रति॑ त्वा॑ऽदित्या॒स्त्वगवै॒त्वग्रेस्तु॒नूरंसि॑ वा॒चो॑
वि॒सर्जनं॑ दे॒ववी॑तये॑ त्वा॑ गृह्णा॑म्यद्रिंरसि॑ वा॒नस्प॒त्यः॑ स॑ इ॒दं॑ दे॒वेभ्यो॑ हृ॒व्य॑ सु॒शमि॑
शमि॒ष्वेषु॑मा॑ व॒दोर्जु॑मा॑ वं॒द द्यु॒मद्व॑दत॑ व्य॑ संङ्घातं॑ जै॒ष्म॑ व॒रुषव॑द्धमसि॑ प्रति॑ त्वा॑ व॒रुषव॑द्धं॑
वैत्तु॑ परांपूत॑ रक्षः॑ परांपूता॑ अरा॑तयो॑ रक्षसां॑ भा॒गो॑ऽसि॑ वा॒युवो॑ विविनक्तु॑ दे॒वो॑ वः॑
सवि॒ता॑ हि॒रं॒यपाणि॑ प्रति॑ गृह्णातु॑॥ (८)

त्वा॑ भाग॑ एकांदश॑ च॥ २॥

[५]

अव॑धूत॑ रक्षो॑ऽव॑धूता॑ अरा॑तयो॑ऽदित्या॒स्त्वगसि॑ प्रति॑ त्वा॑ पृथि॒वी॑ वै॒त्तु॑ दिवः॑
स्कंभु॒निरंसि॑ प्रति॑ त्वा॑ऽदित्या॒स्त्वगवै॒त्तु॑ धिषणाँ॑ऽसि॑ पर्वत्या॑ प्रति॑ त्वा॑ दिवः॑ स्कंभु॒निर्वै॒त्तु॑
धिषणाँ॑ऽसि॑ पार्वतेयी॑ प्रति॑ त्वा॑ पर्वतिवै॒त्तु॑ दे॒वस्य त्वा॑ सवि॒तुः॑ प्रं॒सु॒वै॒ऽश्वि॒नौ॒ब॑हु॒भ्या॑
पू॒ष्णो॑ हस्ता॑भ्या॒मधिं॒पामि॑ धा॒न्यं॒मसि॑ धिनु॒हि॑ दे॒वा॒न्ना॒णाय॑ त्वा॑पा॒नाय॑ त्वा॑ व्या॒नाय॑ त्वा॑
दी॒र्घामनु॑ प्रसिंति॑मायुषे॑ धां॑ दे॒वो॑ वः॑ सवि॒ता॑ हि॒रं॒यपाणि॑ प्रति॑ गृह्णातु॑॥ (९)

प्राणाय॑ त्वा॑ पञ्चांदश॑ च॥ १॥

[६]

धृष्टिरसि॑ ब्रह्म॑ य॒च्छापा॑ऽग्ने॑श्विमा॑माद॑ जहि॑ निष्क॒व्याद॑ स॒धा॑ दै॒व्यज॑ वहु॑ निर्दग्ध॑
रक्षो॑ निर्दग्धा॑ अरा॑तयो॑ ध्रुवमंसि॑ पृथि॒वी॑ दृ॒हाऽयुर्दृ॒ह प्र॒जां॑ दृ॒ह सज्जातानु॒स्मै॑

यजंमानायु पर्यूह धर्त्रमस्युन्तरिक्षं दृ॒ह प्रा॑णं दृ॒ह हा॒पानं दृ॒ह सजा॒तानु॒स्मै यजंमानायु
पर्यूह धरु॒णमसि॒ दिवं दृ॒हु चक्षुर्- (१०)

दृ॒हु श्रोत्रं दृ॒ह सजा॒तानु॒स्मै यजंमानायु पर्यूह धर्माऽसि॒ दिशों दृ॒हु योनि॑ दृ॒ह
प्रजां दृ॒ह सजा॒तानु॒स्मै यजंमानायु पर्यूहु चितः स्थ प्रजाम्‌स्मै रथिम्‌स्मै संजा॒तानु॒स्मै
यजंमानायु पर्यूह भृगू॒णामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि घुर्मे कुपाला॒न्युपचिन्वन्ति वेधसः।
पूष्णास्तान्यपि ब्रूत इन्द्रवायू वि मुश्चताम्॥ (११)

चक्षुर्पृष्ठाचत्वारि॑ शब्द॥ २॥

[७]

सं वंपामि॒ समापौ अद्विरंगमत् समोषधयो रसेन सं रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधु-
मतीभिः॒ सृज्यध्वमन्द्यः॒ परि॒ प्रजाताः॒ स्थ समद्विः॒ पूच्यध्वं जनयत्यै त्वा॒ सं यौम्युग्रये॒
त्वाऽग्नीषोमाभ्यां॒ मुखस्य॒ शिरोऽसि॒ घुर्माऽसि॒ विश्वायुरुरु प्रथस्वोरु तै॒ युज्ञपतिः॒ प्रथतां॒
त्वचं गृहीष्वाऽन्तरित्॒ रक्षोऽन्तरिता॒ अरातयो देवस्त्वा॒ सविता॒ श्रपयतु॒ वर्षिष्टे॒ अधि॒
नाकेऽग्निस्तै॒ तुनुवं॒ मातृति॒ धागग्ने॒ हृव्यं॒ रक्षस्त्॒ सं ब्रह्मणा॒ पृच्यस्वैकृताय॒ स्वाहा॒॑ द्विताय॒
स्वाहा॒॑ त्रिताय॒ स्वाहा॒॑॥ (१२)

सविता॒ द्वाविं॑ शतिश्च॥ १॥

[८]

आद॑द इन्द्रस्य॒ ब्राहुरसि॒ दक्षिणः॒ सहस्रभृष्टिः॒ शततेजा॒ वायुरसि॒ तिग्मतेजाः॒ पृथिवि॒
देवयज्ञोषध्यास्ते॒ मूलं॒ मा॒ हि॒ सिषु॒ मपेहतोऽररुः॒ पृथिव्यै॒ ब्रूजं॒ गंच्छ॒ गोस्थानु॒ वर्षतु॒ ते॒
द्यौर्बधान॒ दैव॒ सवितः॒ परमस्या॒॑ परावतिं॒ शतेन॒ पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं॒ च॒ व॒यं॒ द्विष्मस्तमतो॒
मा॒ मौगपेहतोऽररुः॒ पृथिव्यै॒ दैव॒ यज्ञै॒ ब्रूजं॒ गंच्छ॒ (१३)

गंच्छ॒ गोस्थानु॒ वर्षतु॒ ते॒ द्यौर्बधान॒ दैव॒ सवितः॒ परमस्या॒॑ परावतिं॒ शतेन॒ पाशैर्योऽ-
स्मान्द्वेष्टि॒ यं॒ च॒ व॒यं॒ द्विष्मस्तमतो॒ मा॒ मौगपेहतोऽररुः॒ पृथिव्या॒॑ अदैवयज्ञो॒ ब्रूजं॒ गंच्छ॒
गोस्थानु॒ वर्षतु॒ ते॒ द्यौर्बधान॒ दैव॒ सवितः॒ परमस्या॒॑ परावतिं॒ शतेन॒ पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं॒
च॒ व॒यं॒ द्विष्मस्तमतो॒ मा॒ (१४)

मौगररुस्ते॒ दिवं॒ मा॒ स्कानु॒ वसंवस्त्वा॒ परिगृह्णन्तु॒ गायुत्रेण॒ छन्दसा॒ रुद्रास्त्वा॒
परिगृह्णन्तु॒ त्रैष्टुभेनु॒ छन्दसाऽदित्यास्त्वा॒ परिगृह्णन्तु॒ जागतेनु॒ छन्दसा॒ देवस्य॒॑ सवितु॒
सुवे॒ कर्म॒ कृष्णन्ति॒ वेधसः॒ कृतमस्यृतु॒ सदंनमस्यृतु॒ श्रीरांसि॒ धा॒ अंसि॒ स्वधा॒ अंस्युर्वी॒ चासि॒

वस्वीं चासि पुरा कूरस्य विसृष्टो विरप्शन्तुदादायं पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधामिस्तान्धीरांसो अनुदश्य यजन्ते॥ (१५)

देवयज्ञये ब्रजन्तमते मा विरप्शिन्त्रेकादश च॥३॥

[९]

प्रत्युष्टुः रक्षुः प्रत्युष्टु अरातयोऽग्रेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्ठपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपलसाह॑ सम्माजिर्म वाच प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा सपलसाह॑ सम्माज्याशासांना सौमनसं प्रजाः सौभाग्यं तनूम्। अग्रेरनुत्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृतायु कम्। सुप्रजसस्त्वा वयः सुपत्नीरूपं (१६)

सेदिम। अग्रे सपलदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं विष्यामि वरुणस्य पाशं यमबंधीत सविता सुशेवं। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं मैं सुह पत्यां करोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्रे वर्चसा पुनः। सम्पत्ती पत्याऽहं गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनां पयोऽस्योषधीनाः रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्- (१७)

वंपामि महीनां पयोऽस्योषधीनाः रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषाऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्रिस्ते तेजो मा वि नैदग्रेजिहाऽसि सुभूदेवानां धामेधामे देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रं त्वा शुक्रायां धामेधामे देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्युर्चिस्त्वाऽर्चिषि धामेधामे देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप नी रश्मिभिः शुक्रः पोडंश च॥३॥

[१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्रये त्वा स्वाहा वेदिरसि बरुहिषे त्वा स्वाहा बरुहिरसि सुभूम्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्यु ऊर्भव बरुहिषद्य ऊर्जा पृथिवीं गच्छतु विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णमिदसं त्वा स्तृणामि स्वासुस्थं देवेभ्यो गन्धवोऽसि विश्वावसुर्विश्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित इन्द्रस्य बाहुरसि (१९)

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणो त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तः समिधीमह्यग्ने बृहन्तमध्वरे विशो यत्रे स्थो वसूनाः

रुद्राणांमादित्यानां सदसि सीद जुहूरुभृद्धवाऽसि घृताची नाम्ना प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता असदन्स्मृकृतस्य लोके ता विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बृहुर्सि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥२॥

[११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टिरिदं नमः। ज्ञहेह्यग्निस्त्वा ह्यति देवयज्याया उपमृदोहै देवस्त्वा सविता ह्यति देवयज्याया अग्नाविष्णु मा वामवं क्रमिषुं वि जिहाथां मा मा सन्तासं लोकं मै लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि समारम्भोर्ध्वे अंध्वरो दिविस्पृशुमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्स्वाहा बृहद्ब्राः पाहि माऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत् एकविंशतिश्च॥१॥

[१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्भुभेणोदग्रभीत्। अथां सपलाऽ इन्द्रो मे निग्राभेणाधर्गाऽ अकः। उद्भुभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अंवीवृथन्। अथां सपलानिन्द्राग्नी मै विषृचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तः रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां योनि मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामापु ओषधयो मुरुतां पृष्ठतयः स्थु दिवं (२२)

गच्छ ततौ नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाणः। तन्त युतमनु जोष भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उप समित॑ सङ्माकभागः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्टा बर्हिषदंश (२३)

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बुरुहिषि मादयध्वमग्रेवमपत्रगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने मा धत्त धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदव्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्ये पाहि दुरिष्यै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादविष्टः पितुं कृणु सुषदा योनिं स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमिति मनस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥ (२४)

दिवं च वित्वा गातुत्रयोदश च॥३॥

[१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सुह मादुयध्यै। उभा दाताराविषाऽ

रंयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्। अश्रवः हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत
वां घा स्यालात्। अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राश्ची स्तोमं जनयामि नव्यम्। इन्द्राश्ची
नवतिं पुरो दासपलीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं नवजातमद्येन्द्राश्ची
वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाऽ सुहवा जोहवीमि ता वाजः सुद्य उशते धेष्ठा। वयमुं त्वा पथस्पते रथुं न
वाजसातये। धिये पूषपत्रयुजमहि। पृथस्यथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडक्कम्।
स नौ रासच्छुरुधंशुन्द्राग्रा धियं धियं सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना वयः हितेनैव
जयामसि। गामश्च पोषयित्वा स नौ (२६)

मृडातीदृशैः। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पयो अस्मासु पुक्ष्व। मधुश्वृतं घृतमिव
सुपूतमृतस्यं नः पतयो मृडयन्तु। अग्ने नयं सुपथां राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मञ्चुहराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमं उक्तिं विधेम। आ देवानामपि पन्थामगन्म्
यच्छुक्रवाम् तदनु प्रवौद्धम्। अग्निर्विद्वान्स्य यजाथ् (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्स्य क्रृतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदुग्रये बृहदर्च विभावसो।
महिंषीव त्वद्रियस्त्वद्वाजा उर्दीरते। अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि
विश्वां। पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवां तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा असि
देव आ मर्त्येष्वा। त्वं यज्ञेष्वीङ्ग्यः। यद्वौ वयं प्रमिनाम् व्रतानि विदुषां देवा अविदुषरासः।
अग्निष्ठद्विश्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवाऽ क्रृतुमिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नौ यज्ञादा त्रयोविश्वाशतिशः॥ १४॥

इषे त्वा यज्ञस्य शुभ्येवं कर्मण देवोऽवधृतम्भृष्टः सं वंपास्या ददे प्रत्येषु कृष्णोऽसि भवनमसि वाजस्योभा वां चर्तुर्दशा॥ १४॥

इषे दद्यहु भुवनमद्यविश्वाशतिः॥ २८॥

इषे त्वा कल्पयाति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ १-१॥

॥द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस् ओषधे त्रायस्वैनङ् स्वयिते मैनः
हि॒सीर्देवशूरेतानि॑ प्र वंपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽऽपो अ॒स्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन॑ नो
घृतपुवः पुनन्तु विश्वम्भूत्वं वंहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पृत एमि॑ सोमंस्य तनूरसि॑ तनुवं
मे पाहि महीनां पर्योऽसि॑ वर्चोधा अ॒सि॑ वर्चो॑ (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कुर्नीनिकाऽसि चक्षुष्पा अँसि चक्षुर्मे पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु
वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वां सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य
ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमा वौं देवास ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे यद्वा
देवास आगुरे यज्ञियासो हवांमह इन्द्रांग्नी द्यावांपृथिवी आप॑ ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधि-
पतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वर्च ओषधीरष्टौ च॥२॥

-[8]

आकूत्यै प्रयुज्जेऽग्रये स्वाहा॑ मेधायै मनंसेऽग्रये स्वाहा॑ दीक्षायै तपसेऽग्रये
स्वाहा॑ सरस्वत्यै पृष्ठेऽग्रये स्वाहाऽऽपो देवीबृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं
बृहस्पतिर्नो हविषां वृधातु स्वाहा॑ विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे ग्राय इषुध्यसि
द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाह॑र्ख्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा रभे ते मा॑ (३)

पातुमाऽस्य युज्ञस्योदृचं इमां धियः॑ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सःशिशाधि॒
ययाऽति॒ विश्वा॒ दुरिता॒ तरेम् सुतर्माणमधि॑ नावः॑ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा॑ ऊर्जं मे॑
यच्छ पाहि॑ मा॑ मा॑ हि॑ सीर्विष्णोः॑ शर्मा॑सि॑ शर्म॑ यज्मानस्य॑ शर्म॑ मे॑ यच्छु॑ नक्षत्राणां॑
माऽतीकाशात्॑ पाहीन्द्रस्य॑ योनिरसि॑ (४)

मा मा हि॒सीः कृष्णै त्वा॑ सुसू॒स्यायै॒ सुपि॒प्लाभ्य॒स्त्वौप॑र्धीभ्यः॒ सू॒प्स्था॒
देवो॒ वन॑स्पतिरू॒र्ध्वो॒ मा॑ पाहो॒ह्वचः॒ स्वाहा॑ यज्ञं॒ मनसा॑ स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒
स्वाहोरे॒रन्तरिक्षाथ॒स्वाहा॑ यज्ञं॒ वातादा॒ रमेऽ॥ (५)

मा योनिरसि त्रिंशच्च॥३॥

-[2]-

दैर्वीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्ठैये वर्चोधां यज्ञवाहसः सुपारा नौ असद्वशेः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नौऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तयै प्रबुधे नः पुनर्ददः। त्वमग्ने ब्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽवृत्रन् पूषा सन्या सोमो राधसा देवः सविता वसौर्वसुदावा रास्वेयस्मोमाऽभ्यौ भर् मा पृणन्पृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोमाऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि मम भोगाय भव् (७)

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे त्वा वरुणाय त्वा निरक्षर्त्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिरहविष्य इन्द्रियावाऽमुदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषुमच्छिन्नं तन्तु पृथिव्या अनु गेषं भुद्रादभि त्रियः प्रेहि बृहस्पतिः पुरुता तै अस्त्वथेमवं स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुपन्तु पूर्वं करव्यामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वः हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसुवे वाचो युत्रमंशीय स्वाहा शुक्रमंस्यमृतमसि वैश्वदेवः हुविः सूर्यस्य चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कुर्वन्निकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजंमानो विपुश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्षी सा नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पुदि बन्धातु पूषाऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगभ्योऽनु सखा सर्यैथ्यः सा दैवि देवमच्छुहीन्द्रायु सोमः रुद्रस्त्वाऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह रुद्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥२॥ [४]

वस्त्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयजन इडायाः पुदे धृतवर्ति

स्वाहा परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृत्तामि यौऽस्मान् द्वेष्टि यं चं वृयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा (११)

अपि कृत्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्या पश्यस्व त्वष्टैमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तवं सुन्दरिं माऽहः रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकान्त्रिःशब्दः॥२॥ [५]

अशुनां ते अशुः पृच्यतां परुषा परुण्यस्ते काममवतु मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्य देवः संवितारमूण्यौः कुविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं मतिमूर्धा यस्यामतिर्भा अदिद्युतम्बवैमनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा सुवंः। प्रजाभ्यस्त्वा प्राणायं त्वा व्यानायं त्वा प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनु सूत च॥१॥ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमातिपाहः शुक्रं तै शुक्रेणं क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतमृतेन सम्यते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपूषं पुष्ट्यन्त्याश्रमेण पुशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मर्यिं ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रीयिणि तमो मित्रो न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तः स्योनः स्योनः स्वानु भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्तु सुहस्तु कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वौ दमन्न॥ (१४)

ऊरु द्वाविःशतिश्च॥१॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताः अनु। उर्वन्तरिक्षमन्वित्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सदु आसीदासतभ्राद्यामृपभो अन्तरिक्षमिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदुद्विश्वा भुवनानि समाद्विश्वेत्तानि वरुणस्य ब्रतानि वरेषु व्यन्तरिक्षं ततान् वाजुमर्वथ्सु पयो अग्नियासु हृथ्मु (१५)

क्रतुं वरुणो विक्षवंग्नि दिवि सूर्यमदधाऽसोममद्रावुदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उम्भावेत धूरपाहावनशू अवौरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृष्टु पञ्चत्रिंशत्ता॥२॥

[८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी विद्न्मा त्वा परिपन्थिनो
विद्न्मा त्वा वृक्ता अघायवो मा गेन्धर्वो विश्वावंसुरा दंघच्छ्वेनो भूत्वा परा पत् यजमानस्य
नो गृहे देवैः सङ्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसुं येन
विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे मुहो देवाय तद्वत्
संपर्यत दूरेष्व देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शःसत् वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युमुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥१॥

[९]

अग्रेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽतिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि
विष्णवे त्वाऽग्नयै त्वा रायस्पोषदाव्ले विष्णवे त्वा श्येनार्यं त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते
धामानि हृविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु युज्ञं गंयुस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहु
प्र चंरा सोम दुर्युनदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद् आ (१८)

सौंद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाऽसुख्यान्मा देवानामपसंश्छिथस्म-
ह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाक्तरायं त्वा गृह्णामि
शकमन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजौऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-
जन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा सुत्यमुपं गेष ए सुविते मा-
धाः॥ (१९)

आ मैक्यं च॥२॥

[१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद् आ तुभ्युमिन्द्रः प्यायतामा
त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽप्यायय सर्खीन्द्वन्या मेधया स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामंशीयेष्टा
रायः प्रेषे भग्यायुर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने ब्रतपते त्वं ब्रतानां ब्रतपतिरसि
या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तवं तनूरिय ए सा मयि सुह नौ ब्रतपते ब्रतिनोर्ब्रितानि या ते अग्ने रुद्रिया
तनूस्तयो नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्नेऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वरषिष्ठा
गह्वरेषोग्रं वचो अपावर्धीं त्वेषं वचो अपावर्धीः स्वाहाः॥ (२१)

त्वयिं चत्वारिंशत्ता॥२॥

[११]

वित्तायांनी मेऽसि तिक्तायांनी मेऽस्यवंतान्मा नाथितमवंतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्भो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽज्युषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम् यज्ञियं तेन त्वा ऽज्जदपेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽज्युषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम् (२२)

यज्ञियं तेन त्वा ऽज्जदपे सि॒हीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्यस्व देवेभ्यः शुभ्स्वेन्द्रधूषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पांतु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पांतु विश्वकर्मा त्वा ऽज्जदित्यैरुत्तरतः पांतु सि॒हीरसि सपवसाही स्वाहा॑ सि॒हीरसि सुप्रजावनि॑ स्वाहा॑ सि॒ही॑- (२३)

रसि रायस्पोषवनि॑ स्वाहा॑ सि॒हीरस्यादित्यवनि॑ स्वाहा॑ सि॒हीरस्या वंह देवान्देवयुते यज्ञमानाय स्वाहा॑ भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृ॒ह ध्रुवक्षिदस्युन्तरिक्षं दृ॒हाच्युतक्षिदसि॑ दिवे॑ दृ॒हाग्रेभस्मास्युग्मे॑ पुरीषमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजावनि॑ स्वाहा॑ सि॒ही॑ पश्चत्रिःशब्दः ३॥ [१२]

युञ्जते मनं उत युञ्जते घियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा॑ दधे वयुनाविदेक इन्मूर्ही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवागदेव दुर्यो॒ आ वंद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा नौं वीरो जायतां कर्मण्यौ य ए सर्वेऽनुजीवाम् यो बंहूनामसंद्वशी। इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य (२५)

पा॒सुर इरावती धेनुमती हि भूत ए॒ सूयवसिनी॑ मनवे यशस्यै॑ व्यस्कभाद्रोदसि॑ विष्णुरेते दाधारं पृथिवीमुभितो मृयूर्खैः॥ प्राची॑ प्रेतमधुरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जी॒हरतुमत्रं रमेथां वर्षन्यृथिव्या दिवो वा॑ विष्णवुत वा॑ पृथिव्या महो वा॑ विष्णवुत वा॑न्तरिक्षाद्वस्तौ पृणस्व बुहुभिर्वसुव्यैरा प्र यच्छु (२६)

दक्षिणादोत सुव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि॑ प्र वौचं यः पार्थिवानि विममे रजाऽसि॑ यो अस्कंभायदुत्तर ए॒ सधस्य॑ विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो॑ रराटमसि॑ विष्णो॑ पृष्ठमसि॑ विष्णो॑ इजत्रै॑ स्थो॑ विष्णो॑ स्यूरसि॑ विष्णो॑धूवर्मसि॑ वैष्णवर्मसि॑ विष्णवे॑ त्वा॥ (२७)

अ॒स्य युच्छैकान्नचत्वारि॒शब्दः ३॥ [१३]

कृणुष्व पाजः॑ प्रसिंति॑ न पृथिवीं याहि राजेवामवा॒ इभैना। तृष्णीमनु॑ प्रसिंति॑ द्रूणानो-

उस्तांसि विध्ये रक्षस्तपिष्ठेः॥ तवं भ्रमासं आशुया पंतन्त्यनु स्पृश धृष्टा शोशुचानः। तपूङ्ग्यग्ने जुहौ पतञ्जानसंनितो वि सृजु विष्वगुल्का॥ प्रति स्पशो वि सृजु तूर्णितमो भवां पायुर्विशो अस्या अदंव्यः। यो नो दूरे अघशःसो (२८)

यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दंर्घर्षीत्। उदंग्ने तिष्ठ प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राः ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिः समिधान चक्रे नीचा तं धंक्ष्यतुसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भंव् प्रति विध्याध्युस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अवं स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामि प्र मृणीहि शत्रूनं॥ स तै (२९)

जानाति सुमतिं यंविष्ट य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदंग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्यैन हुविषा य उक्थैः। पिर्वीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्युर्वाख्यं तै वावातां जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथां मर्जयेमास्मे क्षुत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुपु त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाऽसुमनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा॒सो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरुण्यो अंग्र उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भंवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ मुहो रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मां पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ट सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतंद्रासोऽवृका अश्रमिषाः। ते पायवः सधियंशो निषद्याऽग्ने तवं नः पान्त्वमूरा॥ ये पायवो मामतेयं तै अग्ने पश्यन्तो अन्यं दुरितादरक्षन्। रक्ष तान्थसुक्रतो विश्ववेदा दिफसन्त इद्रिपवो ना ह (३२)

देभुः॥ त्वयां वयः संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्। उभा शःसा सूदय सत्यतातेऽनुष्या कृणुद्यहयाण॥ अया तै अग्ने सुमिधां विधेम् प्रति स्तोमः शुस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्दुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽजिंधर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्मा। शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भौत्यग्निराविर्विश्वानि कृषुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवा: शिर्शांते शङ्के रक्षसे विनिक्षेः॥ उत स्वानासो

दिविषंन्त्वग्रेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ। मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते
परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अघश्चाऽसुः स ते जरतां रुजामि हु दिवैकंचत्वारिंशत्ता॥७॥ [१४]

आप उन्दन्त्वाकूट्यै दैवींमियं ते वस्यास्युशुना ते सोमन्त उदायुषा प्र च्यवस्वाग्रातिथ्यमुशुरः शुर्वितायनी मेसि युज्ञते कृणुष्व
पाजुश्चतुर्दश॥१५॥

आपो वस्यास्ति या तवेयझीश्चतुर्दशत्॥३४॥

आप उन्दन्त्वदेवीः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥१-२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवेऽश्विनोर्बुहभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामादुदेऽभिरसि नारिरसि परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदन् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्दिवङ्ग स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृश्य ह्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्धृवेण धर्मणा ब्रह्मविनि त्वा क्षत्रवनिः सुप्रजावनिः रायस्पोषवनि पर्यूहामि ब्रह्म दृश्य ह क्षत्रं दृश्य ह प्रजां दृश्य ह रायस्पोष दृश्य ह घृतेन द्यावापृथिवी आ पृणथामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्ये छाया परि त्वा गिर्वणे गिरं इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयु इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेषं इमा अथवांश च॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो योऽसमानोऽरातीयतिं गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः किमत्र भद्रं तत्रौ सुह विराङ्गसि सपलुहा सुम्राङ्गसि भ्रातृव्युहा स्वराङ्गस्यभिमातिहा विश्वाराङ्गसि विश्वासां नाष्टाणां हन्ता (३)

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽवं नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयाराती रक्षोहणो वलगहनोऽवं स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुपं दधामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी बृहन्तसि बृहद्वावा बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वहिरसि हव्यवाहनः श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरव्वारिगसि बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्प्यूरसि मार्जलीयः सुम्राङ्गसि

कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतकांडसि नभंस्वानसंमृष्टोऽसि हव्यसूदं क्रतधामाऽसि सुवंज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवंधामाऽज्ञोऽस्येकपादहिरसि बुद्धियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा मा मा हि॒सीः॥ (५)

अनंकिनाशौ च॥१॥

[३]

त्वं सौम तनूकूञ्ज्यो द्वेषोऽभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वर्त्थुङ् स्वाहा॑ जुषाणो अुसुराज्यस्य वेतु स्वाहाऽयं नो अग्निर्वरिंवः कृणोत्व्यं मृदः पुर एतु प्रभिन्दन्ना॑ अयः शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ उरु विष्णो वि क्रमस्वरु क्षयाय नः कृधि घृतं घृतयोने पिबु प्रप्रे यज्ञपतिं तिर॥ सोमो जिगाति गातुविद् (६)

देवानांमेति निष्कृतमृतस्य योनिंमासदुमदित्याः सदोऽस्यदित्याः सदु आ सौदैष वो देव सवितः सोमस्त रक्षक्षवं मा वौ दभदेतत् त्वं सौम देवो देवानुपांगा इदमुहं मनुष्यौ मनुष्यान्सुह प्रजयां सुह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यं इदमुहं निर्वरुणस्य पाशाथ्यसुवरुभि (७)

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने॑ ब्रतपते त्वं ब्रतानां॑ ब्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियः सा मयि या तवं तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वर्यि यथायुर्थं नौ॑ ब्रतपते ब्रतिनोर्ब्रतानि॑॥ (८)

गातुविद्येकत्रि॒६शब्दा॥३॥

[४]

अत्यन्यानगां नान्यानुपांगमर्वाक्का परैरविदं परोऽवैरेस्तं त्वा॑ जुषे वैष्णवं दैवयज्यायै देवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वाऽनक्षोपर्धे त्रायस्वैनङ् स्वधिते॑ मैन॑ हि॒सीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन॑ मा हि॒सीः पृथिव्या॑ सं भव वनस्पते॑ शतवलशो॑ वि रोह सहस्रवलशा॑ वि वयः रुहेम् यं त्वाऽयः॑ स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय॑ महुते सौभंगायाऽच्छिन्नो॑ रायः॑ सुवीरः॥ (९)

यं दर्श च॥१॥

[५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा॑ दिवे त्वा॑ शुन्धतां लोकः पितृषद्दनो॑ यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो॑ यवयारातीः पितृणा॑ सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा॑ नैतृणां॑ वनस्पतिरधि॑ त्वा॑ स्थास्यति॑ तस्य॑ वित्ताद्वेवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वाऽनक्षु॑ सुपिप्लाभ्यस्त्वौषधीभ्य॑ उद्विवः॑ स्तभानान्तरिक्षं पृष्ठ पृथिवीमुपरेण दृहु॑ ते ते॑ धामान्युशमसी॑ (१०)

तृतीयः प्रश्नः (काण्डम् १)

गुमध्ये गावो यत्र भूरिंशृङ्गा अंयासः। अत्राहु तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पूदमवं भाति भूरेः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यतु यतो ब्रूतानि पस्पुशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॑॥ तद्विष्णोः परमं पूद॒ सदा॑ पश्यन्ति सूर्यः। दिवीव॑ चक्षुरातंतम्॥ ब्रूह्युवनि॑ त्वा क्षत्र॒वनि॑ सुप्रजावनि॑ रायस्पोषवनि॑ पर्यूहामि॑ ब्रह्म दृ॑ह क्षुत्रं दृ॑ह प्रजां दृ॑ह रायस्पोषं दृ॑ह परिवीरसि॑ परीत्वा दैवीर्विशां॑ व्ययन्तां परीम॑ रायस्पोषो यज्ञमानं मनुष्यां अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववं गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोषमेकान्नविशतिश्व॥२॥

-[ɛ]

इषे त्वौपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो बृहस्पते धारया वसूनि हृव्या
तै स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवंती रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वशयस्यायुरसि
पुरुरवां घृतेनाके वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभं जागंत् छन्दोऽनु
प्रजायस्व भवतं (१२)

नः समनसौ समोक्सावेपसौ। मा यज्ञः हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवै
भवतमद्य नः॥ अग्राविश्वरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा
ते जुहोमि मा देवान् मिथुयाकर्भाग्यधेयम्॥ (१३)

भवत्तमेकत्रिंशत्ता॥२॥

[٦]

आ दद्दं क्रृतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽर्जुमे धरूषा मानुषानन्दस्त्वौपर्धीभ्यः प्रोक्षाम्युपां
पेरुर्सि स्वातं चिथ्सदैव॑ हृव्यमापौ देवीः स्वदैतन॑ सं तैः प्राणो वायुनां गच्छता॑ सं
यज्ञत्रैरङ्गोनि सं यज्ञपतिराशिषो घृतेनाक्तौ पुशुं त्रायेथा॑ रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽविशुतोरो
अन्तरिक्ष सजूद्देवेन (१४)

वातेनाऽस्य हृषिष्टमना यज् समस्य तुनुवा भव वर्षीयो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं
धाः पृथिव्याः सुम्पृचः पाहि नमस्त आतानाऽनुर्वा प्रेहिं धृतस्य कुल्यामनुं सुह प्रजयां
सुह रायस्योषेणाऽप्यौ देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा॒ ॐ॑ ऊङ्ग॑ शुद्धा वयं परिविष्टा
परिवेष्टारौ वो भूयास्म॥ (१५)

देवेन चतुर्शत्वारि शत्ता ॥ २ ॥

-[6]

वाक्तुं आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ प्यायताऽऽु श्रोत्रं तु आ प्यायतां या तैः प्राणाङ्गुजगाम् या चक्षुर्या श्रोत्रं यत् तैः कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां तत्

तृतीयः प्रश्नः (काण्डम् १)

तं एतेन शुन्धतां नाभिस्तु आ प्यायतां पायुस्तु आ प्यायतां शुद्धाश्वरित्राः शमद्द्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहौम्यामोषधे त्रायस्वैनङ्ग स्वधिते मैनः हि सी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽध्यमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं चं वयं द्विष्म इदमैनमधमं तमो नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वाथामच्छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विति वायो वीहि स्तोकानाङ्ग स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥ (१७)

अन्नो वीहि पश्च च॥२॥

[१]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्ट देवेभ्यो हुव्यं घृतवृथ्स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेऽअङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेऽअङ्गे वि बोभुदेवं त्वष्टुर्भूरि ते सः संमेतु विषुरूपा यथसलक्ष्माणो भवंथ देवत्रा यन्तुमवंसे सखायोऽनु त्वा माता पितरौ मदन्तु श्रीरस्यग्रिस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा धज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनां रोहिष्यै घृतं घृतपावानः पिबत् वसा वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हुविरसि स्वाहां त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिशं आदिशो विदिशं उद्दिशः स्वाहां दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातस्याश्विःशतिश्च॥२॥

[१०]

सुमुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दाऽसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभौ दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा ऽज्ञास्त्वौषधीभ्यो मनौ मे हार्दि यच्छ तनु त्वचं पुत्रं नसारमशीयु शुगासि तमभि शोच योऽस्मान् द्वेष्टि यं चं वयं द्विष्मो धामोधामो राजन्नितो वरुण नो मुश्व यदपो अग्नियु वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुश्व॥ (२०)

असि षड्शतिश्च॥३॥

[११]

हुविष्मतीरिमा आपो हुविष्मान् देवो अंध्वरो हुविष्मां आ विवासति हुविष्मां अस्तु सूर्यः॥ अग्नेवोऽपत्रनगृहस्य सदसि सादयामि सुमायं सुमिन्नोः सुम्ने मां धत्तेन्द्राग्नियोर्भागुधेयोः स्थ मित्रावरुणयोर्भागुधेयोः स्थ विश्वेषां देवानां भागुधेयोः स्थ यज्ञे जागृता॥ (२१)

हुविष्टंतीश्वर्तुनि॒ शत॥ १॥

[१२]

हुदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृष्णि दिवि देवेषु होत्रा
यच्छु सोमं राजुनेह्यवं रोहु मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा हि॒सिषं प्रजास्त्वमुपावरोह
प्रजास्त्वमुपावरोहन्तु शृणोत्वग्निः सुमिधा हवं मे शृणवन्त्वापो धिषणांश्च देवीः। शृणोत्त
ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञः शृणोतुं देवः सांविता हवं मे। देवांगापो अपां नपाद्य ऊर्मिरहूविष्य
इन्द्रियावां॒म्भ॒दिन्तं॒मस्तं देवेभ्यो देवता धत्तं शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा॒
कार्णिष्यस्यपापां मृगः॒ संमुद्रस्य वोक्षित्या उत्त्रये। यमंग्रे पृथसु मर्त्यमावो वाजेषु यं
जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः॥ (२३)

तु सुवचत्वारि॒ शत॥ २॥

[१३]

त्वमंग्रे रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वः शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि
शङ्गयस्त्वं पूषा विधुतः पासि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒ राजानमध्वरस्य रुद्रः॒ होतारः॒ सत्युजः॒
रोदस्योः। अग्निं पुरा तंनयित्वोरुचित्ताद्विरण्यरूपमवंसे कृणुध्वम्॥ अग्निरहोता॒ निषंसादा॒
यज्ञीयानुपस्थे मातुः सुरभावुं लोके। युवां कुविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावां धूर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमंकर्देववर्तीं नो अद्य यज्ञस्य
जिह्वामंविदाम् गुह्याम्। स आयुरागां॒सुरभिर्वसानो भुद्रामंकर्देवहूंति नो अद्य॥
अक्रेन्ददग्निः स्तनयन्त्रिव द्यौः क्षामा॒ रेणिहृष्टीरुधः समञ्जन्। सद्यो॒ जंज्ञानो विहीमिष्ठो
अख्युदा॒ रोदंसी भानुना॑ भात्युन्तः॥ त्वे वसूनि पुर्वणीक (२५)

होतर्देषा वस्तोरेत्तरे यज्ञियासः। क्षामेव विश्वा भुवनानि॒ यस्मिन्न्यसः॒ सौभंगानि॒ दधिरे
पांवके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम् विश्वाः॒ सुक्षितयः॒ पृथेकः। अग्ने॒ कामांय येमिरे॥ अश्याम्
तं कामंग्रे॒ तवोत्यश्यामं रयिः॒ रयिवः सुवीरम्॑। अश्याम्॑ वाजंमभि॒ वाजयन्तो॒ श्यामं
द्युम्रमंजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ट भारताग्ने॑ द्युमन्तुमाभरा। (२६)

वसो॒ पुरुस्पृहः॒ रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यूतू रोचनस्था अजरैभिनानंदद्विर्यविष्ठः। यः
पांवकः पुरुतमः॒ पुरुणि॒ पृथून्यग्निरनुयाति॒ भर्वन्त्र॥ आयुषे॒ विश्वतो॒ दधदयमग्निरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति॒ परा॒ यक्षमः॒ सुवामि॒ ते॥ आयुर्दा॑ अग्ने॒ हुविषो॒ जुषाणो॒ घृतप्रतीको

तृतीयः प्रश्नः (काण्डम् १)

घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेवं पुत्रमभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचरणे। अग्ने जनामि सुषुतिम्॥ दिवस्परिं प्रथमं जंज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धानं एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक् वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो रुक्म उव्या व्यद्यौद् दुर्मरणमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेन द्यौरजनयस्तुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेजु आनुद्वृचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानङ्गं स्वाधियं जनयस्तुदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोतं उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयामं ते सुषुतयश्च वस्वः॥ अग्ने सहन्तुमा भरं द्युम्नस्य प्रासादां रुयिम्। विश्वा यश्- (२९)

चर्षणीरभ्यांसा वाजेषु सासहंत्॥ तमग्ने पृतनासहरं रुयिः संहस्र आ भरा त्वः हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसैः। स्तोमैर्विधेमाग्रयै॥ वद्या हि सूनो अस्यद्वासद्वां चक्रे अग्निर्जनुषाज्ञान्मै॥ स त्वं नं ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ अग्ने आयूःषि (३०)

पवसु आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषः रुयिं मयिः॥ अग्ने पावक रोचिषां मन्द्रयां देव जिह्वायौ॥ आ देवान् वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वंह। उपं यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिर्वततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुचीं रोचत आहुतः॥ उदंगे शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः ष्वर्चयः॥ (३१)

पुरुषिषः पुर्वणीक भरुऽभि वयोभिर्य आयूःषि विप्रः शुचिर्वतुर्दश च॥८॥

[१४]

देवस्य रक्षोहणां विभूत्वः सोमात्यन्यानगां पृथिव्या इषे त्वाऽदद्व वाक्ते स ते समुद्रः हविष्यतोरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥१८॥

देवस्य गुमच्चै हविष्यतीः पवसु एकत्रिःशता॥३१॥

देवस्यार्चयः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥१-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वरकृद् देवेभ्यो॒ गम्भीरमि॒ममध्वरं कृधुत्तमेन॑ पविनेन्द्राय॑ सोम॑ सुषुतं॒ मधुमन्तं॒ पयस्वन्तं॒ वृष्टिवनिमि॒न्द्राय॑ त्वा॒ वृत्रघ्न॑ इन्द्राय॑ त्वा॒ वृत्रतुर॑ इन्द्राय॑ त्वा॒ इभिमातिंग्नि॑ इन्द्राय॑ त्वा॒ इदित्यवत्॑ इन्द्राय॑ त्वा॒ विश्वदेव्यावते॑ श्वात्राः॑ स्थ॑ वृत्रतुरो॑ राघो॑गूर्ता॑ अमृतस्य॑ पलीस्ता॑ देवीर्देवत्रेमं॑ यज्ञं॑ धत्तोपहृतः॑ सोमस्य॑ पिबतोपहृतो॑ युष्माक॑ १) (१)

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम॑ दिवि॑ ज्योतिर्यत्॑ पृथिव्यां॑ यदुरावन्तरिक्षे॑ तेनास्मै॑ यजमानायोरु॑ राया॑ कृध्यधि॑ दात्रे॑ वोचो॑ धिषणे॑ वीडू॑ सुती॑ वीडयेथामूर्ज॑ दधाथामूर्ज॑ मे॑ धत्तं॑ मा॑ वा॑ हि॑ सिषं॑ मा॑ मा॑ हि॑ सिष्टु॑ प्रागपागुदग्धरात्कास्त्वा॑ दिश॑ आ॑ धावन्त्वम्ब॑ नि॑ ष्वरा॑ यत्ते॑ सोमादाम्यु॑ नाम॑ जागृति॑ तस्मै॑ ते॑ सोम॑ सोमाय॑ स्वाहा॑ ॥ (२)

युष्माक॑ स्वरु॑ यत्ते॑ नवं॑ च ॥२॥ [१]

वाचस्पतये॑ पवस्व॑ वाजिन्॑ वृषा॑ वृष्णो॑ अ॒शुभ्यां॑ गम्भस्तिपूतो॑ देवो॑ देवाना॑ पवित्रमसि॑ येषां॑ भूगोडसि॑ तेभ्यस्त्वा॑ स्वां॑ कृतोडसि॑ मधुमतीर्न॑ इषस्कृधि॑ विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो॑ दिव्येभ्यः॑ पार्थिवेभ्यो॑ मनस्त्वाषूर्वन्तरिक्षमन्विहि॑ स्वाहा॑ त्वा॒ सुभवः॑ सूर्याय॑ देवेभ्यस्त्वा॑ मरीचिपेभ्यं॑ एष॑ ते॑ योनिः॑ प्राणाय॑ त्वा॑ ॥ (३)

वाचः॑ सुतंत्वारिष्टशता॑ ॥३॥ [२]

उपयामगृहीतो॑स्यन्तर्यच्छ॑ मधवन्॑ पाहि॑ सोममुरुष्य॑ रायः॑ समिषो॑ यजस्वान्तस्ते॑ दधामि॑ द्यावापृथिवी॑ अन्तरुर्वन्तरिक्षे॑ सुजोषा॑ देवैरवरै॑ परैश्वान्तर्यामे॑ मंघवन्॑ मादयस्व॑ स्वां॑ कृतोडसि॑ मधुमतीर्न॑ इषस्कृधि॑ विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो॑ दिव्येभ्यः॑ पार्थिवेभ्यो॑ मनस्त्वाषूर्वन्तरिक्षमन्विहि॑ स्वाहा॑ त्वा॒ सुभवः॑ सूर्याय॑ देवेभ्यस्त्वा॑ मरीचिपेभ्यं॑ एष॑ ते॑ योनिरपानाय॑ त्वा॑ ॥ (४)

देवेभ्यः॑ सुतं॑ च ॥४॥ [३]

आ वायो॑ भूष॑ शुचिपा॑ उप॑ नः॑ सहस्रं॑ ते॑ नियुतो॑ विश्ववारा॑ उपौ॑ ते॑ अन्यो॑ मद्यमयामि॑ यस्य॑ देव॑ दधिषे॑ पूर्वपेयम्॑ ॥ उपयामगृहीतो॑सि॑ वायवे॑ त्वेन्द्रवायू॑ द्वमे॑ सुताः॑ । उप॑ प्रयोभिरा॑

चतुर्थः प्रश्नः (काण्डम् १)

गंतमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां^१ त्वैष ते योनिः सजोषाभ्यां त्वा॥ (५)

आ वांयो विचत्वारिष्ठशत्॥ १॥ [४]

अुयं वां मित्रावरुणा सूतः सोमं ऋतावृधा। ममेदिह श्रुत॑ हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर-ऋतायुभ्यां त्वा॥ (६)

अुयं वां विष्ठतिः॥ १॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तयां यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माधीभ्यां त्वा॥ (७)

या वांमदादेश॥ १॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतयै॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा॥ (८)

प्रातर्युजावेकात्राविष्ठतिः॥ १॥ [७]

अुयं वेनश्वौदयत् पृश्चिंगर्भा ज्योतिर्जरायु रजसो विमानैः। इमपां सङ्कुमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मुतिर्भी रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वरतां पाहि॥ (९)

अुयं वेनः पश्चविष्ठतिः॥ १॥ [८]

तं प्रलथा पूर्वथा विश्वथेमथा^१ ज्येष्ठतांति बरहिषद^१ सुवर्विदं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तुमनु यासु वर्धसे। उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

त १ पश्चिष्ठतिः॥ १॥ [९]

ये देवा दिव्येकादशु स्थ पृथिव्यामध्येकादशु स्थाऽप्मुषदौ महिनैकादशु स्थ ते देवा यज्ञमिमं ज्येष्ठमुपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि सवंना पाहि विष्णुस्त्वा पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवाभ्यां चत्वारिष्ठशत्॥ १॥ [१०]

त्रिष्ठशत् त्रयश्च गुणिनो रुजन्तो दिवं रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते। एकादशासो

अपसुषदः सुतः सोमि जुषन्ताऽ सवंनायु विश्वैः॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि सवंना पाहि विष्णुस्त्वां पांतु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिऽशद् द्विचत्वारिऽशत्॥ १॥ [१]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उकथायुवे यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय त्वोकथायुवे॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविऽशति॥ १॥ [१२]

मूर्धानि दिवो अंरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतायं जातमग्निम्। कविः सुम्राजुमतिथि जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥ उपयामगृहीतोऽस्युग्रयै त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवत्मोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम् एष ते योनिरुग्रयै त्वा वैश्वानराय॥ (१४)

मूर्धानि पञ्चत्रिऽशति॥ १॥ [१३]

मधुश्व माधवश्व शुक्रश्व शुचिश्व नभश्व नभस्यश्वेषश्वोर्जश्व सहश्व सहस्यश्व तपंश्व तपस्यश्वोपयामगृहीतोऽसि सुऽसर्पोऽस्य ऽहस्पत्याय त्वा॥ (१५)

मधुश्विऽशति॥ १॥ [१४]

इन्द्रांश्च आ गंतः सुतं गीर्भिर्भो वरेण्यम्। अस्य पातं धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्याँ त्वैष ते योनिरिन्द्राग्निभ्याँ त्वा॥ (१६)

इन्द्रांश्च विऽशति॥ १॥ [१५]

ओमासश्वरपणीधृतो विश्वै देवास् आ गंता दाश्वाऽसौ दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्रांश्च ओमासो विऽशतिर्विऽशति:॥ १॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृथानमकवारिं दिव्य ऽशासमिन्द्रम्। विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रः संहोदमिह तः हुवेम॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वंतो॥ (१८)

मरुत्वन्तः पद्मिऽशति:॥ १॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्वं इह पांहि सोमं यथा शार्याते अपिंबः सुतस्यै। तव प्रणीती तवं शूर शर्मना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वं ते॥ (१९)

इन्द्रेकान्त्रिःशतः॥१॥

[१८]

मरुत्वाऽ इन्द्रं वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आ सिंश्वस्व जठरे मध्यं ऊर्मि त्वं राजाऽसि प्रदिवः सुतानाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वं ते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वानेकान्त्रिःशतः॥१॥

[१९]

महाऽ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाऽ इव। स्तोर्मैवस्स्य वावृथे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकान्त्रिःशतिः॥१॥

[२०]

महाऽ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबरहां अमिनः सहौभिः। अस्मद्वियंगवावृथे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महानृवृत्पदःशतिः॥१॥

[२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वसि दाशुषै। उपेपेन्नं मंघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युमे नि पांसि जन्मनी। तुरीयादित्यं सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्यादहोश्चिदा वरिवेवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्यैष ते सोमपीथस्तेनं मन्दस्वं तेनं तृप्य तृप्यास्मे ते वृयं तर्पयितारे या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविःशतिश्च॥१॥

[२२]

वाममूद्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरुया धिया वामभाजः स्याम॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विःशतिः॥१॥

[२३]

चतुर्थः प्रश्नः (काण्डम् १)

अदंवेभिः सवितः पायुभिष्ठ शिवेभिर्द्यु परिं पाहि नो गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अधश्च स ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदंवेभिष्ठ योविष्टशतिः॥ १॥ [२४]

हिरण्यपाणिमूलये सवितारमुपं ह्ये। स चेत्तो देवता पदम्॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणि चतुर्दश॥ १॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नमं एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादश॥ १॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पर्वीवन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्रा(३)इ पर्वीवा(३)ः सुजूदेवेन त्वष्टा सोमं पिब स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥ १॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भूर्ता पृश्वः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्यजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोकथस्य हरिवन्तं ग्रहं गृह्णामि हरीः स्थ हर्योर्धनाः सुहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥ (२९)

हरिः पञ्चदशतिः॥ १॥ [२८]

अग्न आयूषिपवसु आ सुवोर्जमिष्व च नः। आरे बांधस्व दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिरुग्रये त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्न आयूषित्रयोविष्टशतिः॥ १॥ [२९]

उत्तिष्ठनोजसा सुह पीत्वा शिष्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरुग्रये त्वौ तेजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठनेकविष्टशतिः॥ १॥ [३०]

तरणिर्विश्वदरशतो ज्योतिष्कदसि सूर्य। विश्वमा भासि रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥ (३२)

तरणिर्विष्टशतिः॥ १॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम् विश्वाभिरुतिभिः। भवां नः सुप्रथस्तमः॥ (३३)

आ प्यायस्व नवं॥ १॥ [३२]

इयुषे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसुं मत्यासः। अस्माभिरु नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो
ते यन्ति ये अंपरीषु पश्यान्॥ (३४)

ईयुरेकात्रविश्वातः॥ १॥ [३३]

ज्योतिष्मतां त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि
भास्वर्तीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजसां त्वा सादयामि बृहञ्ज्योतिषं त्वा सादयामि
बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मतीः पद्मिश्वातः॥ १॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहां वियासाय स्वाहां संयासाय स्वाहौद्यासाय स्वाहां-
अवयासाय स्वाहां शुचे स्वाहा शोकाय स्वाहां तप्त्वै स्वाहा तपत्ते स्वाहा ब्रह्महत्यायै
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विश्वातः॥ १॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं युक्ता रुद्रं तनिम्ना पशुपतिः स्थूलहृदयेनाग्निः हृदयेन रुद्रं
लोहितेन शर्वं मतस्नाभ्यां महादेवमन्तःपार्श्वनौषिष्ठहनः शिङ्गनिकोशयाम्॥ (३७)

चित्तमृदादश॥ १॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनः सु ते मनो ग्रावा कृणोतु
वग्नुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३८)

आ तिष्ठ पद्मिश्वातः॥ १॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरी वह्नोऽप्रतिधृष्टशवसमृष्णाणां च स्तुतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३९)

इन्द्रमित् त्रयोविश्वातः॥ १॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्रं ते शविष्ठ धृष्णवा गृहि। आ त्वा पृणक्षिन्द्रियः रजः सूर्यं न
रुश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४०)

असांवि सुमित्रं शतिः ॥१॥

[३९]

सर्वस्य प्रतिशीर्षे भूमिस्त्वोपस्थ आडधिता। स्योनाऽस्मै सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनेऽ॥ (४१)

सर्वस्य पद्मिरं शतिः ॥२॥

[४०]

महाऽ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नौ मधवा करोतु हन्तु पाप्मानं यौऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनेऽ॥ (४२)

सर्वस्य महान्यपद्मिरं शतिः पद्मिरं शतिः ॥३॥

[४१]

सुजोषां इन्द्रं सगंणो मरुद्धिः सोमं पिब वृत्रहञ्चूर विद्वान्। जहि शत्रूऽ रप मधौ नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनेऽ॥ (४३)

सुजोषां इन्द्रं शतिः ॥४॥

[४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वंहन्ति केतवः। दृशो विश्वाय सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदंगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आउप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षऽ सूर्य अत्मा जगतस्तस्थुषेश्वा॥ अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहराणमेनो भूयिषां ते नमं उक्ति विधेम॥ दिवं गच्छु सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमूर्यैमि वयसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु वर्षिष्ठे अधि नाकै॥ एतत् ते अग्ने राय ऐति सोमच्युतं तमित्रस्यं पथा नयूर्तस्यं पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्यं पथा सुविता नयन्तीर्ब्रह्मिणमद्य राध्यासमृषिमारथेयं पितृमन्तं पैतृमत्यऽ सुधातुंदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्द्वात्रा देवत्रा गच्छतु मधुमतीः प्रदत्तातरमा विश्रुतानंवहायास्मान् देवयानेन पथेत् सुकृतां लोके सीदतु तत्रः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैर्यदादेश च॥२॥

[४३]

धाता रातिः संवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजयो सङ्गराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सङ्ग सूरिभिर्मध्यवृन्धसः स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाऽ सुमत्या

चतुर्थः प्रश्नः (काण्डम् १)

यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पर्यसा सं तु नूभिरगम्भिः मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं मार्षु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदुद्य त्वा प्रयुति यज्ञे अस्मिन्नप्ते होतारमवृणीमहीह।
ऋधंगयाहृधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वंगा वौ देवाः सदनमकर्म य
आंजुग्म सवन्नेदं जुषाणाः। जक्षिवा॒॑सः पपिवा॒॑संश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥
यानाऽवंह उश्तो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरयु स्वे अंगे सुधस्थै। वहमान् भरमाणा हवीषि वसु धर्म दिवमा तिष्ठतानु॥
यज्ञे यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनि गच्छ स्वाहैष तै यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः
मुवीरः स्वाहा देवां गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित् मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञं
स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥ (४८)

कृष्णोतु तानुष्टाचत्वारिंशत्ता॥ ३॥

उरुः हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे पादा प्रतिधातवे-
इकरुतापवक्ता हृदयाविधिश्चित्॥ शतं तैराजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गंभीरा सुमतिष्ठे
अस्तु। बाधस्व द्वेषो निरक्षेति पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्धस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य
पाशोऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षेत्रसुर्य दमेदमे (४९)

सुमिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रतिं ते जिहा घृतमुच्चरण्येऽस्मद् द्रे ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषंधीरुताऽऽपो यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हृविर्भिः॥ सूक्तवाके नंमोवाके विधेमावंभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणावं देवैर्देवकृतमेनौऽयाऽऽव मत्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नौ देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः (५०)

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वं द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतुः सुभृतमर्कम् देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिष्ठामहि सुमिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्युपो अन्वचारिषु रसेन समसृक्षमहि। पर्यस्वा अग्न आऽग्नं तं मा स ए सृज वर्चसा॥ (५१)

दमैदम् ओपंध्य आ पट च॥३॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि। जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिर्गे अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनः स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रुयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनाथे मधवान् (५२)

सुतासः। यदीँ सुबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवस्ते हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिष्य रसेन समसृक्षमहि। पयस्वा अग्ने आऽग्नं तं मा सं सुजु वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरुहिकमस्यग्ने विभावसुः। स्यामं ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम पृथमुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्ने वाजसातमं विप्रां वर्धन्ति सुष्टुतम्। स नौ रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नौ अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयं शत्रौञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाइ जुहूस्यः॥ त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसौ॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

मधवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥३॥

[४६]

वाचः प्राणयं त्वा। उपयाम गृहीतोस्यपुनायं त्वा। आ वायो वायवे सुजोपाय्या त्वा। अयमृतायुयां त्वा। या वामश्विभ्यां मायाभ्यां त्वा। प्रातर्युजाविभ्यां त्वा। अयं वेनः शण्डाय त्वेष ते योनिर्मुरतां पाहि। तं मर्काय त्वेष ते योनिः प्रजाः पाहि। ये देवाग्निशर्दांग्रयोग्निविशेषस्त्वा देवेयाः। उपयाम गृहीतोसीन्द्राय त्वोक्थायुवै। मृधन्मृधयै त्वा वैशानुरायां मृधव सुं सर्पयिः। इन्द्रांग्री इन्द्राभिभ्यां त्वा। ओमासो विशेषस्त्वा देवेयाः। मूरुवन्तं त्रीणीन्द्राय त्वा मूरुवते। मूहान द्वे महेन्द्राय त्वा। कुदाचनुदित्येयस्त्वा। कुदाचनुस्तरीर्विवस्व आदित्या। इन्द्रः शुचिरपः। वाम त्रीन्द्रवाय त्वा सवित्रे। सुशर्मा विशेषस्त्वा देवेयाः। ब्रह्मसप्तिस्तव्या सोमं पित्रु स्वाहाः। हरिरसि सुह सोमा इन्द्रायु स्वाहाः। अग्ने आयोग्यग्रहयै त्वा तेजस्वते। उतिष्ठत्रिन्द्राय त्वोजस्वते। तुरणिः सूर्याय त्वा भाजस्वते। आ तिष्ठाद्यः पठिन्द्राय त्वा पोडुशिनैः। उदु त्वं चित्रम्। अग्नेनय दिवं गच्छ। उरुमायुष्टे यद्वा मुमुक्षिः। अग्राविष्णु मुमुक्षम्। परा वै पङ्क्षः। देवा वै ये देवा: पङ्क्षः। परा वै सवाचाम्। देवासुराः कार्यमां भूमिवृत्यन्। प्रजापतिवृक्षयन्। भूमिरादित्या वै। अग्ने होत्रमादित्यो वै। भूमिर्लकः सलेकः सुलेकः। विष्णुरदत्तमम्। अत्रपते पुनस्त्वाऽदित्याः। उरुः सं सुजु वर्चसा। यस्त्वा सुष्टुतम्। त्वमग्ने विचरिषे। यस्त्वा विरोचसे॥ आ ददै वाचस्पतय उपयामगृहीतोस्या वायो अयं वां या वां प्रातर्युजावयं तं ये देवाग्निशर्दांग्रयाम गृहीतोसि मृधन्मृधयै अमृतं मधुषेन्द्रांग्री ओमासो मूरुत्वन्तमिद्रं मरुत्वान्मृहान्मृहावृवक्तदा वाममदधेभिरु हिरण्यपणिः सुशर्मा वृहस्पतिसुतस्य हरिस्त्रस्यग्ने उतिष्ठन्तरणिरु प्यायस्वेयुष्टे ये ज्योतिष्मतिं प्रयासाय चित्तमा त्रिष्ठन्मसावि सर्वस्य महान्सुजोषा उदु त्वं धातोरुः हि यस्त्वा पद्मत्वारिष्ठशतः॥६॥

आ दंदे ये देवा मुहानुच्छिष्टसर्वस्य सन् दुर्मित्राश्रतुः पञ्चाशत्॥५०॥

आ दंदे तव वि ज्योतिषा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥१-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसुं संन्यदधतेदमुं नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापांकामत् तदेवा विजित्यावरुरुथ्समानाऽन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त् सौऽरोदैद्यदरोदीत् तद्वद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद् (१)

रजत् हिरण्यमभवत् तस्माद्रजत् हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजः हि यो ब्रह्मिषि ददाति पुराऽस्य संवध्सुराङ्ग्रहे रुदन्ति तस्माद्ब्रह्मिषि न देयुः सौऽग्निरब्रवीद्ब्रह्मसान्यथ व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रवन्नभवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्वेत्यमुग्निमादधात् इति तं पूषाऽऽधर्त् तेन (२)

पूषाऽऽधर्त् तस्मात् पौष्णाः पुशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधर्त् तेन त्वष्टाऽऽधर्त् तस्मात् त्वाष्टाः पुशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधर्त् तेन मनुराधर्त् तस्मात्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाता-ऽऽधर्त् तेन धाता�ऽधर्त्यसंवध्सुरो वै धाता तस्मात्संवध्सुरं प्रजाः पुशवोऽनु प्रजायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धि वेद् (३)

ध्रोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पुशून् यज्ञमानस्योपां दोद्रावोद्वास्य पुनरा दंधीत भागधेयैनैवैनः समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दंधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामैवैन देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैरा दंधात्ययातयामत्वाय दर्भैरा दंधात्यन्न्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधर्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा क्रृतवं क्रृतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधर्ते॥ (४)

अशीयत् तत् तेन वेद दर्भः पञ्चविंशतिश्च॥ ३॥

[१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वंपति योऽग्निमुद्ब्रासयते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पुशवो यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्ब्रासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा क्रृतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्को याज्यानुवाक्यां भवन्ति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धर्ते शुताक्षरा भवन्ति शुतायुः पुरुषः शुतेन्द्रियं आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्थीते ज्यायौ भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति सैवास्यर्थः संवा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्घासयंते सं वाचः संसृष्टां यज्ञमान ईश्वरोऽनुपरामवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै यज्ञमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदंकरुपाश्शु यज्ञति यथा वामं वसुं विविदानो गृहति ताद्वगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिग्मिषति ताद्वगेव तद्विभक्तिमुक्ता प्रयाजेन वषट्क्रोत्यायतनादेव नैति यज्ञमानो वै पुरोडाशः पुशवं एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यज्ञमानमेवोभयतः पुशुभिः परि गृह्णाति कृतयज्ञुः सम्भृतसम्भारः इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यज्ञः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्याः एव सम्भारः कर्तव्यं यज्ञर्जस्य समृच्छै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुथस्युतं वासः पुनरुथस्युतेऽनुद्घानं पुनराधेयस्य समृच्छै सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तते (८)

एवैनुमवं रुच्ये वीरुहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्घासयंते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयैन प्रीणाति नाऽर्तिमार्च्छति यज्ञमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः पद्मिःशब्दा ५॥

[२]

भूर्मिर्मूर्मा द्यौर्वर्णिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थै ते देव्यदितेऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्याद्याऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसंनम्नातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्यसुवः॥ त्रिशङ्खाम् विराजति वाक्पतंजाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वहु द्युमिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यव्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

कुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत् तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् तै मन्युपरोपस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तदेवा वसवश समाभरन्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा: सुप्त (११)

ऋषयः सुप्त धामं प्रियाणि। सुप्त होत्राः सुप्तधा त्वा यज्ञन्ति सुप्त योनीरा पृणस्वा घृतेनै॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सुह रुद्या

नि वर्त्स्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वपिन्नया विश्वतुस्परि॥ लेकुः सलेकः सुलेकस्ते ने आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतुः सकैतः सुकेतस्ते ने आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाऽ अदितिर्देवजूतिस्ते ने आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वा: सुम सुकेतस्ते नम्नयोदशा च॥३॥ [३]

भूमिर्भूमा घौर्वरिणेत्याहाऽशिषेवैनमा धर्ते सुर्पा वै जीर्णन्तोऽमन्यन्त स पुतं कंसर्णरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत् ततो वै ते जीर्णस्त्वनूरपांग्रामत सर्पराज्ञियोऽकृमिर्गारहंपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमुजरः कृत्वाऽऽधुतेऽथैः पूतमेव पृथिवीमुन्नाद्युं नोपानमुर्थ्मैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यर्थसर्पराज्ञियोऽकृमिर्गारहंपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथौ अस्यामेवैन प्रतिष्ठितमा धर्ते यत्वा कुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत् पुनस्त्वोर्द्वैपयामसीत्याहुं समिन्य एवैन यत्ते मन्युपरोसस्येत्याह देवतांभिरे- (१४)

वैनऽ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञशिष्ठंद्यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोपं तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञऽ सं दंधाति विच्छिन्नं यज्ञऽ समिमं दंधात्वित्याहुं सन्तत्ये विश्वै देवा इह मांदयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसंसु वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्धे पुनरुर्जा सुह रथ्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रुद्या चौभृयतः परिं गृहात्यादित्या वा अस्मालोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिलोके व्यंतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त और्धुवन् ते सुवर्गं लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीतु सप्तान् होमाङ्गुहयाद्यामेवाऽदित्या ऋषिमार्धुवन् तामेवधीति॥ (१६)

पुतमेव जिह्वा पुतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रयैः। आरे अस्मे च शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहंयः। पर्यः सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्। अपाऽ रेताऽसि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातुभिरुहोता यजिंषो अध्वरेष्वीडयः। यमप्रवानो भृगंवो विरुचुर्वनेषु चित्रं विभुवं विशेविशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सुह मांदयध्यैः। उभा दाताराविषाऽ रथीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे

वाम्॥ अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न आ रोहाथां नो वर्धया रुयिम्॥ अग्ने आयूर्षि पवसु आ सुवोर्जुमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनांम्॥ अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधृत्पोषं रुयिं (१८)

मयिं॥ अग्ने पावक रोचिषां मन्द्रयां देव जिह्यां॥ आ देवान् वक्षि यज्ञे च॥ सनः पावक दीदिवोऽग्ने देवाऽङ्गाऽङ्गाऽवंह। उपं यज्ञऽ हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विग्रः शुचिः कविः। शुचीं रोचत् आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीङ्ग्यर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म् आ पृण् चित्रावसो स्वस्ति तै पारमशीयेन्यानास्त्वा शतऽ हिमां द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतऽ सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने सपलुदम्भन् वर्धिष्ठे अधि नाके॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणाऽ स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजयां सुजा॥ (२०)

आहुवर्धे रुयि मे वर्चसा सुसदंश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो गृहे॥ अम्भः स्थाम्भौ वो भक्षीय महः स्थु महौ वो भक्षीय सहः स्थु सहौ वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोऽस्त्रेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽपं गात बृहीर्म भूयास्त (२१)

सऽहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽगौपत्येनाऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासु मयिं वो रायः श्रयन्ताम्॥ उपं त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि। राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानुऽ स्वे दमै॥ स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायुनो भवं। सचंस्वा नः स्वस्तर्यै॥ अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भंव वरूथ्यः॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरश्चिर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रुयिं दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेऽः स्थ मधुकृतः स्योना माऽविशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासु (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथसंवितुर्वर्णेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानुङ्गं स्वरंणं कृणुहि ब्रह्मणस्पतो। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वसि दाशुषेऽ। उपेपेन्नु मधवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ परि त्वाऽन्ने पुरं वृयं विप्रेण सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वयां गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषुमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषुमा शास्तेऽमुष्टै ज्योतिष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्तु स्वस्तयेऽन्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिःशब्दः॥ ४॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तौ अध्वरमित्याहु स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पुशव् उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रलामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रलः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः कुदित्याह मूर्धनं- (२५)

मेवैनः समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्यमिह प्रथमो धायि धातुभिरित्याहु मुख्यमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राश्ची आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवावं रुन्धेऽयं ते योनिरक्तत्विय इत्याह पुशवो वै रुयिः पुशनेवावं रुन्धे पुङ्गिरुपं तिष्ठते षड्बा (२६)

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति पुङ्गिरुत्तरभिरुपं तिष्ठते द्वादशं सं पद्यन्ते द्वादशं मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवथ्सुरस्य परस्तादग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते पुनर्नवमेवैनंमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं एवास्यैष उपं तिष्ठते (२७)

दमं एवास्यैष उपं तिष्ठते याङ्गेवास्यैषोपं तिष्ठते यथा पार्षीयाङ्गेयस आहृत्यं नमस्याति ताद्वगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृष्णेत्याहु यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाहु चित्रावसो स्वस्ति तै पारमशीयेत्याहु रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुव्युष्टिमेवावं रुन्धे इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्वेवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मा

कर्णकावत्येतयोः ह स्मै वै देवा असुराणां शततरुहाः स्तुः हन्ति यदेतयोः सुमिधं मादधाति वज्रमेवैतच्छत्तिर्णो यजमानो भ्रातुव्यायु प्रहरति स्तृत्यु अछम्बद्धारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमुहं भूयासुमिति वावैतदाहृत्वमग्ने सूर्यवर्चा असीत्याहा-इशिष्मेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धनं वै तिष्ठत आह शतमहः पोडुश च॥६॥ [७]

सं पश्यामि प्र॒जा अ॒हमित्याहू॑ यावंत् ए॒व ग्राम्या॑ः पश्व॒स्तानेवाव॑ रुन्धेऽम्भ॑ः स्थाम्भ॑
वो भक्षी॑येत्याहाम्भ॑ो ह्यैता महे॑ः स्थ॑ महो॑ वो भक्षी॑येत्याहू॑ महो॑ ह्यैता॑ः सहे॑ः स्थ॑ सहो॑ वो
भक्षी॑येत्याह॑ सहो॑ ह्यैता॑ ऊर्जस्थोर्ज॑ वो भक्षी॑ये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याहं पशवो वै रेवतीः पशुनेवाऽऽत्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवैना अनंपगः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पंशुचिदन्यः सऽहितासि विश्वरूपीरितिं वथ्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचित्मेनं कुरुते प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गारहंपत्यमुपं तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रतिं तिष्ठत्यथो गारहंपत्यायैव नि हृते गायत्रीभिरुपं तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेजं एवाऽस्तम्न् धत्तेऽथो यदेत तृचमन्वाह सन्तत्ये गारहंपत्यं वा अनु द्विपादो वीरा: प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गारहंपत्यमुपतिष्ठत् - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यतेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते
तथस्मिन्निवृत्तिर्ण्यमित्याहु प्रसौत्यै सोमान् ऽ स्वरणमित्याह सोमपीथमेवावं रुन्धे कृषुहि
ब्रह्मणस्पत इत्याहु ब्रह्मवर्चसमेवावं रुन्धे कुदा चुन स्तुरीरसीत्याहु न स्तुरी॒ रात्रिं
वसति (३४)

य एवं विद्वानुग्निमुपतिष्ठते परि त्वाज्ञे पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परिं
दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत् इत्याह यथायजुरेवैतच्छ्रुतः हिमा इत्याह शतं त्वा
हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृहात्यन्नादमेवैन करोति तामाशिषमा शास्ते
तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात् तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो
जायते तामाशिषमा शास्तेऽमुष्टे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेजे
एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जं वो भक्षुयेति प्र गारहं पत्यमुपतिष्ठते वस्ति ज्योतिष्मतीमेकानुत्रिष्ठशब्दं॥५॥ [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिंश्चति प्रजनने प्रजननं हि वा अग्निरथौषधीरन्तर्गता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यथसायं जुहोति रेतं एव तथिंश्चति प्रैव प्रातुस्तनैन जनयति तद्रेतः सिंकं न त्वष्टाऽविंकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतंसः सिंक्तस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बहीभिरुपं तिष्ठते रेतंस एव सिंक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते शःश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानुग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्वेवाना वित्तं वेद्यमासीत्तेन सुह (३७)

रात्रिं प्राविंशुन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पुशवं इममेवाग्निः स्तंवाम् स नः स्तुतः पुशून् पुनर्दास्युतीति तेऽग्निमस्तुवन्थ्स एःयः स्तुतो रात्रिया अद्यहरुभि पशून्निराज्ञत् ते देवाः पुशून् वित्वा कामाः अकुर्वत् य एवं विद्वानुग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्मालोकादमुं लोकमैश्वोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमन्यध्यायुथ्स इमं लोकमागत्य मृत्योर्बिभेन्मृत्युसयुत इव ह्यां लोकः सौऽमन्यतेममेवाग्निः स्तंवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्युतीति सौऽग्निमस्तौथ्स एन इ स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानुग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुपं तिष्ठते न प्रातः स इ हि नक्तं ब्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाङ्कश्च पार्पयाङ्कश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोपस्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहरुहत्यार्थेन याचति स इन्वै तमुपच्छुत्यथु को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुरुशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा (४१)

आहिताग्नेरशीर्यदुग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पुशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविंशुन् ताज्जन्दोभिरन्विन्दृद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विष्यति न

तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपुतिष्ठत् इति यो वा अग्निं प्रत्यहुपुतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वद् प्रजया पशुभिरेति कवातिर्यहुवोपं तिष्ठत् नैनं प्रत्योषीति न विष्वद् प्रजया पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्यं सु भवति यो यत्खलु वै पशुभिर्योदश च॥७॥ [१]

मम नामं प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्नैः। तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नामं बिभराण्यग्ने॥। मम नाम तवं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते॥। नमोऽग्नेऽप्रतिविद्वायु नमोऽनाधृष्टायु नमः सुम्राजैः अषाढो (४३)

अग्निर्बहुद्वया विश्वजिथ्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥। अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयः संहस्रसात्मः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥। मनो ज्योतिर्ज्ञषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु। या इष्टा उषसौ निम्रुचंश्च ताः सं दधामि हविषां घृतेन॥। पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः सृज॥। अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥। अग्निः होतारमिह तः हुवे देवान् यज्ञियान्निह यान् हवामहे॥। आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥। कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुश्चताम्॥। अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्स्तदंगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं युज्ञस्याऽयुरनु सं चरन्ति॥। त्रयस्त्रिः शत्तन्तवो ये वित्तिरे य इमं यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतद्वधामि स्वाहां घर्मो देवा अप्यैतु॥ (४६)

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिःशब्दः॥४॥ [१०]

वैश्वानरो नं ऊत्याऽप्त्र यातु परावतः। अग्निरुक्येन वाहसा॥। क्रृतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषप्तिम्। अजस्त्रं घर्ममीमहे॥। वैश्वानरस्य दःसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्याकविः। उभा पितरा महर्यन्नजायताग्निर्द्वावापृथिवी भूरिरेतसा॥। पृष्ठो दिवि पृष्ठो अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो वैश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पांतु नक्तम्॥ जातो यदंग्रे भुवना व्यख्यः पुशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द ग्रातुं यूयं पांत स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वंग्रे शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाऽ अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानरं जातवेदो महित्वा॥ अस्माकंग्रे मधवंथ्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनं सहस्रिणुं वैश्वानरं (४८)

वाजंग्रे तवेतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम् राजा हिकुं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यत्ते सूर्येण॥ अवं ते हेडो वरुणं नमोभिरवं यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यंसुरं प्रचेतो राजन्नेनाऽसि शिश्रथः कृतानिः। उदुत्तमं वरुणं पाशम् स्मदवाधुमं वि मंध्युमङ्गं श्रथाय। अथां वयमादित्य (४९)

ब्रुते तवानांगसो अदितये स्याम॥ दधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्रण आयूर्षि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्राः शतसा वाज्यर्वा पृणकुं मध्वा समिमा वचाऽसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवंः। मरुतो यद्वं वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे। आ तू न् (५०)

उपं गन्तन॥ या वः शर्म शशमानायु सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छ्रुताधिं। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रुयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिन उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छ्रुतु। अदितिः पात्वऽहसः॥ महीमूषु मातरं सुब्रतानामृतस्य पलीमवंसे हवेमा तुविक्षत्रामजरन्तीमुरुचीं सुशर्माणमदितिः सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसः सुशर्माणमदितिः सुप्रणीतिम्। दैवीं नावङ्गं स्वरित्रामनांगसमसंवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये॥ इमाऽ सु नावुमाऽरुहः शतारित्राऽ शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा संहस्रिणु वैश्वानराऽदित्य तू नौनेहसः सुशर्माणमेकात्रविश्वतिश्च॥५॥ [११]

देवामुगः परु भूमिर्भूमिरप्रयन्तः सं पंश्याम्ययङ्गः सं पंश्याम्यग्नि होत्रं मम नामं वैश्वानरं एकादशा॥१॥

देवामुगः कुद्धः सं पंश्यामि सं पंश्यामि नक्तुमुपं गन्तनेकपञ्चाशत॥५॥

देवामुगः पांरयिष्णुम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥ १-५॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः॥

सं त्वा सिश्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिं प्रसूतो यज्ञमान इह मा रिषत्॥
 आज्यमसि सूत्यमसि सूत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म॑ सूत्यौजाः
 सहैऽसि सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्युतः।
 सुहस्रवीर्यमसि तन्मां जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽज्यमसि सूत्यस्य सूत्यमसि सूत्यायु- (१)

रसि सूत्यशुष्ममसि सूत्येनं त्वाऽभि घारयामि तस्य ते भक्षीय
 पश्चानां त्वा वातानां यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तुनां यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पश्चजनानां यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पश्चबिलस्य यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्नाय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
 विशे त्वा यन्नाय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय
 त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो यज्ञमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि
 कामाय त्वा गृह्णामि॥ (३)

सूत्यायुरोजसे यन्नाय त्रयं शब्दः ॥ ३ ॥ [१]

ध्रुवौऽसि ध्रुवौऽह॑ संजातेषु भूयासं
 धीरक्षेत्ता वसुविदुग्रौऽस्युग्रौऽह॑ संजातेषु भूयास-
 मुग्रक्षेत्ता वसुविदभिमूरस्यभिमूरह॑ संजातेषु भूयास-
 मभिमूरक्षेत्ता वसुविद्युनज्ञिं त्वा ब्रह्मण् दैव्यैन हव्यायास्मै वोद्गवे जातवेदः। इन्धोनास्त्वा
 सुप्रजसः सुवीरा ज्योर्जीवेम बलिहृतौ वयं तैः। यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सुपकं दुर्मग्नयुमैनं दधामि निरक्षत्या

उपस्थेऽ। भूर्भुवः सुवुरुच्छुष्मो अग्ने यज्ञमानायैधि निशुष्मो अभिदासते। अग्ने देवैऽद्ध मन्त्रिंद्ध मन्त्रिजिह्वामर्त्यस्य ते होतमूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽविश वागस्यैन्द्री संपत्क्षयंणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽविश

वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा॑ प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा॑ प्रीतः प्रीणातु
वरूषा क्रृतूनां प्रीणामि ता मा॑ प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मा॑ प्रीता प्रीणातु
हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मा॑ प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषोमयोरहं दैवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेरहं दैवयज्ययान्नादो भूयासु (६)

दविरस्यदब्यो भूयास-

ममुं द्वेयमग्नीषोमयोरहं दैवयज्यया॑ वृत्रहा भूयास-
मिन्द्रियियोरहं दैवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासु-
मिन्द्रस्याहं दैवयज्ययैन्द्रियावी॑ भूयासं
महेन्द्रस्याहं दैवयज्यया॑ जेमानं महिमानं गमेयमग्ने॑ स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽयुष्मान्
यज्ञेनं प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्यांस्पत्क्षयंण्यन्नादो भूयासु॑ पद्मिःशच्च॥ ४॥

[२]

अग्निर्मा॑ दुरिष्टात् पातु सविताऽघशं साद्यो मेऽन्ति॑ द्वैऽरातीयति॑ तमेतेनं जेषः॑ सुरूपवर्षवर्ण॑ एहीमान् भुद्रान् दुर्याः॑ अभ्येहि॑ मामनुव्रता॑ न्यु॑ शीरुषाणि॑ मृद्वमिड॑ एह्यदित॑ एहि॑ सरस्वत्येहि॑ रन्तिरसि॑ रमतिरसि॑ सूनर्यसि॑ जुष्टे॑ जुष्टि॑ तेऽशीयोपहूत उपहूवं (८)

तैऽशीय॑ सा मै॒ सूत्याशीरस्य यज्ञस्य॑ भूयादरेडता॑ मनसा॑ तच्छकेय॑ यज्ञो॑ दिव॑ रोहतु॑ यज्ञो॑ दिव॑ गच्छतु॑ यो॑ दैवयानः॑ पन्थास्तेनं॑ यज्ञो॑ देवा॑ अप्यैत्वस्मास्विन्द्र॑ इन्द्रियं॑ दधात्वस्मान्नाय॑ उत॑ यज्ञाः॑ सचन्तामस्मासु॑ सन्त्वाशिषः॑ सा नः॑ प्रिया॑ सुप्रतीर्तिर्मधोनी॑ जुष्टिरसि॑ जुष्टस्वं॑ नो॑ जुष्टां॑ नो॑ (९)

असि॑ जुष्टि॑ ते॑ गमेय॑ मनो॑ ज्योतिर्जुषतामाज्य॑ विच्छिन्नं॑ यज्ञः॑ समिमं॑ दधातु॑

बृहस्पतिस्तनुतामिमि॑ नो विश्वे॒ देवा इह मांदयन्ताम्॥ ब्रह्म॑ पिन्वंस्व॑ ददंतो मे॒ मा क्षायि॑
कुर्वतो मे॒ मोपंदसत् प्रजापतेर्भीर्गोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानो मै॒ पाहि समानव्यानो॑
मै॒ पाह्युदानव्यानो॑ मै॒ पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा॑ मा मै॒ क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपहुं जुं नस्त्वा॑ पदं चं॥३॥

[३]

बृहिषोऽहं दैवयुज्यया॑ प्रजावान् भूयासं॒ नराशः॒ संस्याहं दैवयुज्यया॑ पशुमान्
भूयासमग्रेः॒ स्विष्टकृतोऽहं दैवयुज्ययाऽयुष्मान् यज्ञेनै॒ प्रतिष्ठां॒ गंमेयमग्रहमुज्जिति॑
मनूज्ञेषः॒ सोमस्याहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्ञेष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्ञेषुमिन्द्रस्याहम्- (११)

ज्ञितिमनूज्ञेषं॒ महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रेः॒ स्विष्टकृतोऽहमुज्जितिमनूज्ञेषं॒ वाजस्य मा॒
प्रसवेनोद्भावेणोदग्रभीत्। अथां सुपला॑ इन्द्रो॑ मे॒ निग्राभेणाधर्गा॑ अकः॥ उद्भाबं च॑ निग्राभं
च॑ ब्रह्म॑ देवा अंवीवृथन्। अथां सुपलानिन्द्राग्नी॑ मै॒ विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अंगमन्त्राशिषो॑
दोहकामा॑ इन्द्रवन्तो॑ (१२)

वनामहे॑ धुक्षीमहि॑ प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवता॑ गमयतु॑ हरिभ्यां॑ त्वेन्द्रो॑ देवता॑
गमयत्वेतशेन त्वा॑ सूर्यो॑ देवता॑ गमयतु॑ वि॑ तै॑ मुश्चामि॑ रशुना॑ वि॑ रश्मीन्॑ वि॑ योक्रा॑ यानि॑
परिचर्तनानि॑ धत्तादस्मासु॑ द्रविणं॑ यच्च॑ भुद्रं॑ प्रणो॑ ब्रूताद्वाग्रधान्॑ देवतासु॑॥ विष्णोः॑ शंयोरहं॑
दैवयुज्यया॑ यज्ञेनै॒ प्रतिष्ठां॒ गंमेय॑ सोमस्याहं॑ दैवयुज्यया॑ (१३)

सुरेता॑ रेतो॑ धिषीय॑ त्वष्टुरहं॑ दैवयुज्यया॑ पशुना॑ रूपं॑ पुषेय॑ देवानां॑ पक्षीरग्निर्गृह-
पतिर्यज्ञस्य॑ मिथुनं॑ तयोरहं॑ दैवयुज्यया॑ मिथुनेन॑ प्रभूयासं॑ वेदोऽसि॑ वित्तिरसि॑ विदेय॑
कर्मासि॑ करुणामसि॑ क्रियासः॑ सनिरसि॑ सनिताऽसि॑ सुनेय॑ घृतवन्तं॑ कुलायिनः॑
रायस्पोषः॑ सहस्रिण॑ वेदो॑ ददातु॑ वाजिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तुः॑ सोमस्याहं॑ दैवयुज्यया॑ चतुश्चत्वारि॑ शब्दः॥४॥

[४]

आ प्यायतां॑ ध्रुवा॑ घृतेन॑ यज्ञं॑ यज्ञं॑ प्रति॑ देवयन्द्याः। सूर्याया॑ ऊधोऽदित्या॑ उपस्थ॑ उरुधारा॑
पृथिवी॑ यज्ञे॑ अस्मिन्॥ प्रजापतेर्विभान्नाम॑ लोकस्तस्मिं॑स्त्वा॑ दधामि॑ सुह॑ यज्ञमानेन॑ सदसि॑
सन्मै॑ भूया॑ सर्वमसि॑ सर्वं॑ मे॑ भूया॑ पूर्णमसि॑ पूर्णं॑ मै॑ भूया॑ अक्षितमसि॑ मा॑ मै॑ क्षेष्ठा॑
प्राच्याँ॑ दिशि॑ देवा॑ क्रृत्विजौ॑ मार्जयन्तां॑ दक्षिणायां॑ (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्या दिशि गृहाः पुशवौ मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप् ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवथ्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायुत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्ठो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रेषुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्ठो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयुतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्ठो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयुतो हन्ताऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्ठः॥ (१६)

दक्षिणाया द्विष्ठो विष्णोऽरकात्मत्रिःशब्दः॥ २॥

[५]

अग्नम् सुवः सुवरगन्म सन्दृशस्ते मा छिथिसि यत्ते तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षे सुभूरासि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मर्यि धेहीदमहमुमुं भ्रातृव्यमाम्यो दिग्म्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्ठः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिष्ठो अग्ने मे दीदिहि समेष्ठा तै अग्ने दीद्यासुं वसुमान् यज्ञो वर्सीयान् भूयासुमग्न आयूर्ष्णि पवसु आ सुवोर्जुमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्तु स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ (१८)

दधत् पोषः रयिं मर्यि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमस्तामाशिषमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मर्तीं तामाशिषमाशास्ते उमुष्मे ज्योतिष्मर्तीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुश्तवर्गे व्रतपते व्रतमंचारिष्ठं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बंभूव स आ (१९)

बंभूव स प्र जंज्ञे स वांवद्ये। स देवानामधिपतिर्बंभूव सो अस्माः अधिपतीन् करोतु वयः स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमाः अग्नेऽविमाः अश्वी यज्ञो नृवथसंखा सदुमिदप्रमृष्यः। इडावा एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुधः सुभावान्॥ (२०)

द्विष्ठः सुवीर्यः स आ पञ्चत्रिःशब्दः॥ ४॥

[६]

यथा वै संमृतसोमा एवं वा एते संमृतयज्ञा यद्वर्शापूर्णमासौ कस्य वाहं देवा

यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहुनां यजमानानां यो वै देवता: पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यंजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराश्री पंशुनां गारहंपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामुग्निं गृह्णाति स्व एवायतने देवता: परि (२१)

गृह्णाति ताः श्वो भूते यंजते ब्रतेन वै मेध्योऽग्निर्ब्रृतपतिर्ब्रह्मणो ब्रतभृद् ब्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने ब्रतपते ब्रतं चरिष्यामीत्युग्निवै देवानां ब्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य ब्रतमालंभते बरुहिं पूर्णमांसे ब्रतमुपैति वृथसैरमावास्यायामेतद्यैतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्वाग्निरपरश्वेत्याहुमनुष्यां (२२)

इत्था उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मित्वा यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानुग्निमुपस्तुणाति यजमानेन ग्राम्याश्वं पशवोऽवरुद्ध्या आरण्याश्वेत्याहुर्यद्वाम्यानुपवसति तेन ग्राम्यानवे रुन्धे यदारण्यस्याश्वाति तेनारण्यान् यदना॑श्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्वजातीन्द्रियं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽत्मन् धत्ते यदना॑श्वानुपवसेत् क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्वद्वैऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्वाति तत्रेवांशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यदना॑श्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्कुरु भ्रातृव्यः हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्यां इत्वियः साक्षात् त्रीणि च॥४॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येषाय श्रद्धधतेऽपः प्रणयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वर्तनेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्रणयतीयं वै मनो- (२५)

अनयैवैनाः प्रणयत्यस्कन्नहर्विर्वति य एवं वेदं यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथसम्भरति यदेकमेकः सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यध्मह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्वं कपालानि चाग्निहोत्रहवर्णी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या चोलूखंलं च मुसलं च दृष्णोपला चृतानि वै दशं यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै

देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तैऽस्य देवा हृव्य॑ हृविर्निरुप्यमांणम् भि मंत्रयेत् ग्री॒
होतारमिह त॒ हुव् इति (२७)

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तैऽस्य देवा हृव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो
गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाच॑ यच्छ्रिति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजा-
पतिर्यज्ञमंतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्वचाराय यो वै यज्ञं योगु आगते युनक्ति
युड्के युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैन युनक्ति
युड्के युञ्जानेषु॥ (२८)

वै मनः स्य इति युनक्तिकांदश च॥४॥ [४]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्ठोमं च पौर्णमासीं चोकथ्य चामावास्या॑ चातिरात्रं
च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्ठोमो यावंती पौर्णमासी तावानुक्ष्यो
यावत्यमावास्या॑ तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं ज्ञुहोति यावदग्निष्ठोमेनोपाप्नोति
तावदुपा॑ऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्यैनोपाप्नोति (२९)

तावदुपा॑ऽप्नोति य एवं विद्वानग्निहोत्रं पौर्णमावास्या॑ यजते यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपा॑ऽप्नोति
परमेष्ठिनो वा एष यज्ञोऽग्रे आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छुत् तेन प्रजापतिं
निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छुत् तेनेन्द्रं निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां
काष्ठामगच्छुत् तेनाश्रीषोमौ निरवासाययत् तेनाश्रीषोमौ परमां काष्ठामगच्छुतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठा॑ गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन
यजते प्र प्रजया॑ पशुभिर्मिथूनैर्जायते द्वादश मासां॑ संवध्यसुरो द्वादश द्वन्द्वानि॑ दर्शपूर्ण-
मासयोस्तानि॑ सुम्पाद्यानीत्याहर्वथ्सं चोपावसृजत्युखां चाधि॑ श्रयत्यवं च हन्ति दृषदौ॑ च
सुमाहृन्त्यधि॑ च वपते कृपालानि॑ चोपं दधाति पुरोडाशं चा- (३१)

धिश्रयत्याज्य च स्तम्बयज्ञश्च हरत्युभि॑ च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति॑ पर्ती॑ च सं
नंद्यति॑ प्रोक्षणीश्वाऽसादयत्याज्य चैतानि॑ वै द्वादश द्वन्द्वानि॑ दर्शपूर्णमासयोस्तानि॑ य
एवं सुम्पाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया॑ पशुभिर्मिथूनैर्जायते॥ (३२)

उक्त्यैनोपाप्नोत्यगच्छुतां यः पुरोडाशं च चत्वारि॑शत्ता॑॥५॥ [५]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासुमित्याहं ध्रुवानेवैनान् कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासुमित्याहं प्रतिवादिन एवैनान्कुरुतेऽभिमूरस्यभिमूरहं संजातेषु भूयासुमित्याहं य एवैन् प्रत्युत्पिरीते तमुपास्यते युनजिमं त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनै- (३३)

वैन् युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याहं यज्ञस्यैव तथस्मृद्धेन यज्ञमानः सुवर्गं लोकमैति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परां भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुखं एव ब्रह्मं (३४)

कुरुते संवथ्सरे पर्यागंत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चांतुर्मास्यान्यालभंमानं एताभिर्व्याहृतीभिरहृवीङ्प्यासांदयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चांतुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुखं एव ब्रह्मं कुरुते संवथ्सरे पर्यागंत एताभिरेवासांदयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्रां क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽशीर्गच्छति यद्वचा विश्वं यज्ञस्याऽशीर्गच्छत्यथं ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवृक्ष्यन्तेता व्याहृतीः पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत् यज्ञमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाकायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यो वै पुरोऽनुवाकाया भ्रातृव्यमेवास्यं यज्ञस्या- (३६)

अशीर्गच्छति यान् कामयेत् यज्ञमानान्थस्मावत्येनान् यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति तेषांमेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाकायां अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्यायां अर्धर्च एकां तथैनान्थस्मावती यज्ञस्याऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येव यज्ञो यज्ञमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां यज्ञं यज्ञमानं परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽविशेत्याहं मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो यज्ञो मनं एव यज्ञमात्मन् धर्त्ते वागंस्येन्द्री संपत्तिक्षयंणी वाचा मैन्द्रियेणाऽविशेत्याहृन्द्री वै वाग्वाचमैवैन्द्रीमात्मन् धर्त्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापुत्यः पद्मिःशच्च॥६॥

[१०]

यो वै संसदशां प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रति॒ यज्ञेन॑ तिष्ठति॒ न यज्ञाद् भ्र॑शत्
आ श्राव॑येति॒ चतुरक्षर॑मस्तु॒ श्रौष॑डिति॒ चतुरक्षर॑ यजेति॒ द्व॑क्षर॑ ये यजामहु॒ इति॒ पश्चा॑क्षर॑
द्व॑क्षर॑गे व॑षद्वार॑ एष वै संसदशः प्रुजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो॒ य एवं वेद प्रति॒ यज्ञेन॑ तिष्ठति॒ न
यज्ञाद् भ्र॑शते॒ यो वै यज्ञस्य॑ प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयन॑ वेद प्रतिष्ठेनारिष्टेन यज्ञेन॑ सुङ्गस्थां गच्छत्या श्राव॑यास्तु॒ श्रौष॑ड्यज् ये
यजामहे वषद्वार॑ एतद्वै यज्ञस्य॑ प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयन॑ य एवं वेद प्रतिष्ठेनारिष्टेन
यज्ञेन॑ सुङ्गस्थां गच्छति॒ यो वै सूनृतायै॒ दोहुं॒ वेदं दुहु॒ एवैनां॒ यज्ञो वै सूनृताऽऽ-
श्राव॑येत्यैनां॒ महृदस्तु॒ (४०)

श्रौष॑डित्युपावा॑स्त्राग्यजेत्युदैषीद्ये यजामहु॒ इत्युपासदद्वषद्वारेण॑ दोग्ध्येष वै सूनृतायै॒
दोहो॒ य एवं वेदं दुहु॒ एवैनां॒ देवा॒ वै सुत्रमासत्॒ तेषां॒ दिशोऽदस्युन्त्॒ एतामाद्र्वा॒ पुङ्किमपश्यन्ना॒
श्राव॑येति॒ पुरोवात्मजनयन्नस्तु॒ श्रौष॑डित्युब्र॑ समप्लावयन्॒ यजेति॒ विद्युते- (४१)

मजनयन्॒ ये यजामहु॒ इति॒ प्रावर्ष्यन्नभ्यस्तनयन्॒ वषद्वारेण॑ ततो॒ वै तेभ्यो॒ दिशः॒
प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै॒ दिशः॒ प्यायन्ते प्रजापतिं त्वोवेदं प्रजापतिस्त्वं॒ वेद यं
प्रुजापतिर्वेदं॒ स पुण्यो॒ भवत्येष वै छन्दस्य॑ः प्रुजापतिरा॒ श्राव॑यास्तु॒ श्रौष॑ड्यज् ये यजामहे
वषद्वारो॒ य एवं वेदं पुण्यो॒ भवति॒ वसन्त- (४२)

मृतूनां॒ प्रीणामीत्याहृतवो॒ वै प्रेयाजा॒ क्रृतूनेव॒ प्रीणाति॒ तैऽस्मै॒ प्रीता॒ यथापूर्व॑
कल्पन्ते॒ कल्पन्तेऽस्मा॒ क्रृतवो॒ य एवं॒ वेदाग्नीषोमयोरुहं॒ दैवयज्यया॒ चक्षुष्मान्॒
भूयासु॒ मित्याहृग्नीषोमाभ्यां॒ वै यज्ञशक्षुष्मान्॒ ताभ्यामेव॒ चक्षुरात्मन्॒ धत्तेऽग्नेरुहं॒
दैवयज्ययान्नादो॒ भूयासु॒ मित्याहृग्निर्वै॒ देवानां॒ मन्त्रादस्तेनैवा- (४३)

उन्नाद्यमात्मन्॒ धत्ते॒ दव्यिरस्यदेवो॒ भूयासममुं॒ दभेयुमित्याहैतया॒ वै दव्यां॒ देवा॒
असुरानदभूत्वन्॒ तयैव॒ भ्रातृव्यं॒ दग्नोत्यग्नीषोमयोरुहं॒ दैवयज्यया॒ वृत्रहा॒ भूयासु॒ मित्याहृग्नी-
षोमाभ्यां॒ वा इन्द्रो॒ वृत्रमहन्॒ ताभ्यामेव॒ भ्रातृव्यः॒ स्तुणुत इन्द्रग्नियोरुहं॒ दैवयज्ययै-
न्द्रियाव्यन्नादो॒ भूयासु॒ मित्याहृन्द्रियाव्यवान्नादो॒ भवतीन्द्रस्या- (४४)

जहं॒ दैवयज्ययैन्द्रियावी॒ भूयासु॒ मित्याहृन्द्रियाव्यैव॒ भवति॒ महेन्द्रस्याहं॒ दैवयज्यया॒

जेमानं महिमानं गमेयमित्याहं जेमानंमेव मंहिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयुज्यया-
इद्युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽयुरेवाऽत्मन् धर्त्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामहूदस्तु विद्युतं वसुन्तमेवद्वस्तुऽष्टाविंशत्ता॥ ७॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकंमस्तु केवलः॥ इन्द्रं नरौ नेमधिता
हवन्ते यत्पार्या युनजंते धियस्ताः। शूरो नृषांता शवसश्वकान् आ गोमति व्रजे भंजा त्वं
नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु। इन्द्रं तानि तु आ वृणे॥ अनु ते दायि
मह इन्द्रियायं सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्रं देवेभिरनु ते तृष्णहै॥ आ यस्मिन्सुस वासुवास्तिष्ठन्ति
स्वारुहो यथा। ऋषिरह दीर्घश्रुत्तम् इन्द्रस्य धर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्षमैरयु आ
सूर्यः रोहयो दिवि। धर्म न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्वाधिनौ
बृहदिन्द्रमर्कभिरुकिणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो- (४७)

उच्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवृद्धशमिव येमिरे॥ अऽहोमुचे प्र भरेमा
मनीषामैषिष्ठाव्वै सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्रं प्रति हृव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य
कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणां जजान् स्तवै पुरा पार्यदिन्द्रमहः। अऽहस्तो यत्र पौपरद्यथा
नो नावेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सुम्राजं प्रथमध्वराणा- (४८)

मऽहोमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपांतमश्विना हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धर्त्तमोजः॥
वि ने इन्द्रं मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्युतः। अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्मा अभिदासति॥
इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो जनमित्रयन्तमुरु देवेभ्यै
अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत् - (४९)

आ जंगामा परस्याः। सूक्ष्मशायं पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रौन् ताढि वि
मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि वृत्रस्य हनू रुजा। वि मन्युमिन्द्र भामितो-
उमित्रस्याभिदासतः॥ त्रातारुमिन्द्रमवितारुमिन्द्रः हवेहवे सुहवृशूरुमिन्द्रम्। हुवे नु शकं
पुरुहूतिमिन्द्रः स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्याः (५०)

संहसावन् परिष्ठावधाय भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वर्षैस्तवं प्रियासः
सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टु वज्रं पुरुहूत द्युमन्तमै। ब्रह्माण् इन्द्रं

महयन्तो अर्केरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णो यत् ते वृष्णो अर्कमर्चनिन्द्र ग्रावाणो
अदीतिः सज्जोषाः। अनश्वासो ये पुवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

बृहत्येऽनु गायत्रिणौऽवराणौ परावतोऽस्यामुदाचत्वारि॒शाच्च॥६॥ [१२]

सं त्वा सिश्चामि ध्रुवोऽस्युग्रिमा बुर्हिषोऽहमाप्यायतुमगत्सु यथा वै यो वै श्रुद्धां प्रजापर्तियज्ञान् ध्रुवोऽसीत्याहु यो वै संसदशमिन्द्र वृद्धादेश॥७॥

सं त्वा बुर्हिषोऽहं यथा वा एवं विद्वाऽङ्गौपैद्व सहसावत्रेकपञ्चाशत्॥५१॥

सं त्वा सिश्चामि दस्यून्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः समाप्तः॥ १-६॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

पाक्यज्ञं वा अन्वाहिताग्रेः पशव उपं तिष्ठन्त इडा खलु वै पाक्यज्ञः सैषाऽन्तरा प्रयाजानूयाजान् यज्ञमानस्य लोकेऽर्वहिता तामाहियमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोपं ह्यते यज्ञं वै देवा अदुहृन् यज्ञोऽसुराः अदुहृत् तेऽसुरायज्ञदुग्धः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान् (१)

यज्ञतेऽप्यन्यं यज्ञमानं दुहे सा मै सत्याऽशीरस्य यज्ञस्य भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता वै गौदुहे प्रत्तेडा यज्ञमानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपंहृतेति वायुर्वथ्सो यर्हि होतेडामुपह्येत् तर्हि यज्ञमानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेन् (२)

मात्रे वृथमुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् पाक्यज्ञेन मनुरश्राम्यथेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा व्यह्यन्त प्रतीर्चीं देवाः परांचोमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै तदेवानवृणत पशवोऽसुरानजहर्य कामयेतापशुः स्यादिति परार्चीं तस्येडामुपंह्येतापशुरेव भवति यं (३)

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीर्चीं तस्येडामुपंह्येत पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनौ बदन्ति स त्वा इडामुपंह्येत य इडामुपहूयाऽत्मानुमिडायामुपह्येतेति सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मुघोनीत्याहेडामेवोपहूयाऽत्मानुमिडायामुपं ह्यते व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडां सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत ब्रह्माणा देवाः समदधुर्वृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्योहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणेव यज्ञः सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दंधात्वित्याहु सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्कामन्ति स एष ईजानोऽपशुर्मावुको यज्ञमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहृर्यथा देवत्रा दत्तं कुर्वताऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रह्म पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रह्मो यज्ञमेव तम्हयुत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून् रमयते

ददतो मे मा क्षायीत्याहक्षितमेवोपैति कुर्वतो मे मोपं दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्मन्यये यं प्राप्नन्ति यां वै म् एकात्रविश्वतिश्च॥६॥ [१]

सञ्चंश्वा ह सौवर्चनस्तुमिञ्चमौपौदितिमुवाच् यथस्त्रिणा॑ ३ होताऽभूः कामिडामुपौह्वथा इति तामुपौह्व इति होवाच् या प्राणेन देवान् दाधारं व्यानेन मनुष्यानपानेन पितृनिति छिनति सा न छिनतीति (३) इति छिनतीति होवाच् शरीरं वा अस्यै तदुपौह्वथा इति होवाच् गौर्वा (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यबदतां या यज्ञे दीयते सा प्राणेन देवान् दाधार यथा मनुष्यां जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान् यां पितृभ्यो घन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ वै तामुपौह्व इति होवाच् या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै त- (८)

दुपौह्वथा इति होवाचौपधयो वा अस्या अन्नमोपधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपौह्व इति होवाच् या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपौह्वथा इति होवाचुं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपौह्व इति होवाच् यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनति सा न छिनती (३) इति न छिनतीति होवाच् प्रतु जनयतीत्येष वा इडामुपौह्वथा इति होवाच् वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति विश्वतिश्च॥८॥ [२]

पुरोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः पुरोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणेवास्येषाऽथो यज्ञस्येव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य कूरं यद्विलिङ्गं तदन्वाहारेणा- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं दैवदूता वा एते यद्विजो यदन्वाहार्यमाहरति दैवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिश्वस रिरिचानोऽमन्यत् स एतमन्वाहार्यमर्त्कमपश्यत् तमात्मन्त्रधत् स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैव

विदुषोऽन्वाहार्य आहियते साक्षादेव प्रजापतिमृग्रूत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आहियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पुक्तेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आहियते स त्वेषांपूर्ती प्रजापतेभागोऽसी- (१३)

त्यांह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्थयत्यूर्जस्वान् पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मै पाहि समानव्यानौ मै पाहीत्याहाऽशिष्मेवेतामा शास्ते ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मै क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिलोक इत्याहु क्षीयते वा अमुष्मिलोके ऽन्नमितः प्रदानऽहु ह्यमुष्मिलोके प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्वमयति नास्यामुष्मिलोके ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेनसि ह्यमुष्मिलोके पञ्चदश च॥४॥

[३]

बुरुहिषोऽहं दैवयज्ययोऽप्रजावान् भूयासुमित्याहं बुरुहिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशः संस्याहं दैवयज्ययो पशुमान् भूयासुमित्याहु नराशः सेन वै प्रजापतिः पशूनसृजत तेनैव पशुन्सृजतेऽप्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमयुमित्याहाऽयुरुवाऽत्मन धन्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनुद्दजयन दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्रहमुज्जितिमनुज्जेष्यित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यज्ञमान उज्जितिमनुज्जयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपं नुदते वाजंवतीभ्यां व्यूहत्यन्तं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्ये द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यज्ञत उभयत- (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताचोपरिष्टाचैष वा अन्यो यज्ञस्य दोहु इडायामन्यो यरहि होता यज्ञमानस्य नाम गृह्णीयात् तरहि ब्रूयादेमा अंगमन्नाशिषो दोहंकामा इति सङ्स्तुता एव देवतां दुहेऽथो उभयतं एव यज्ञं दुहे पुरस्ताचोपरिष्टाच् रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वा - (१७)

यज्ञमानः प्रस्तुरो यदेतौः प्रस्तुरं प्रुहरति देवाश्वरेव यज्ञमानः सुवर्गं लोकं गमयति

वि तै मुश्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा अग्रेर्विमोकस्तेनैवैतुं वि मुश्चति विष्णोः
शंयोरहं दैवयज्ययां यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्तुतः प्रति तिष्ठति
सोमंस्याहं दैवयज्ययां सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याहं सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन् धत्ते त्वष्टुरहं दैवयज्ययां पशूना॒
रूपं पुषेयमित्याहं त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाऽ॑ रूपकृत्तेनैव पशूना॒ रूपमात्मन् धत्ते देवानां
पर्णीरुग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं दैवयज्ययां मिथुनेन् प्रभूयासुमित्याहैतस्माद्वै
मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन् (१९)

प्राजायत् तस्मादेव यज्ञमानो मिथुनेन् प्रजायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह
वेदेन् वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्
तस्य नामं गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृक्षे घृतवंतं कुलायिनऽ रायस्पोषऽ सहस्रिणं वेदो
दंदातु वाजिनुमित्याहं प्रसुहस्तं पशूनांप्रोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेदं॥ (२०)

दर्शपूर्णमासयोरभ्यतो देवाशः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽप्नोत्युदौ च॥६॥ [४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यज्ञमानो यज्ञमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां
यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यज्ञमानो यज्ञमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवा-
ऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यज्ञमानो यज्ञमानं प्रजाः प्रजा-
पतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिं स्त्वा दधामि सुह यज्ञमानेन- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिन्नेवैतं दधाति सुह यज्ञमानेन रिच्यते
इव वा एतद्यज्ञते यद्यज्ञमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान्
यज्ञमानभागो यज्ञो यज्ञमानो यद्यज्ञमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै
सूयवंसऽ सोदकं यद्वरुहिश्चाऽपश्चैतद् (२२)

यज्ञमानस्याऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णप्रत्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवाऽयतने सूयवंसऽ
सोदकं कुरुते सदसि सम्ये भूया इत्याहाऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्तते
सर्वाणि वै भूतानि ब्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तुमित्याहैष
वै दर्शपूर्णमासयोरवभूथो (२३)

यान्येवै भूतानि ब्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सुहावभूथमवैति विष्णुमुखा वै

देवाश्छन्दोभिरिमाँलोकानंनपज्जय्यमुभ्यंजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजंमानश्छन्दोभिरिमाँलोकानंनपज्जय्यमुभि जंयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँलोकान् यथापूर्वमभि जंयति॥ (२४)

इत्येतत्कव्यम् दिशः सुम चं॥ ४॥ [५]

अगंम सुवः सुवरग्नमेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशस्ते मा छिंथिस यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायुजुरेवैतथ्युभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्था अस्यायुर्मे धेर्हीत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते प्र वा एषोऽस्मालोकाच्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेत् य इमाँलोकान् भ्रातृव्यस्य सुविद्यु पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमुहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्नातृव्यस्य सुविद्यु पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्येन्द्रीमावृतमन्वावर्तु इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽवृतमनु पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्मादक्षिणोऽर्थं आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽवृतमनु पर्यावर्तते समुहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासुमित्याह यथायुजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वर्सीयान् भूयासुमित्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते बुहु वै गारहंपत्यस्यान्ते मिश्रमिंव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गारहंपत्यमुप तिष्ठते पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानु द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपतु इत्याह (२८)

यथायुजुरेवैतच्छत ः हिमा इत्याह शुतं त्वा हेमन्तानिन्धिष्ठयेति वावैतदाहं पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैन करोति तामाशिषमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात् तेजस्यैवास्यं ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शास्तेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेजं एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दंधाति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुश्वत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि मुश्वत्यित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैन

युनक्तिं प्रजापतिना वि मुश्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै ब्रूतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने ब्रतपते ब्रूतमंचारिष्मित्याह ब्रूतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं पुनरालम्भतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराङ्ग्य आहिताग्निः सन्त्रसुभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सुभेष्वा प्राङ्गुल्कस्य ब्रूयाङ्गोमाऽ अग्नेऽविमाऽ अश्वी यज्ञ इत्यवै सुभाऽ रुन्धे प्र सुहस्रं पशूनाम्प्रोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते॥ (३१)

यः स माशिषं गृहपतु इत्याह यस्य पुत्रो ब्रतमेव खलु वै चर्तुर्वशतिश्च॥ ७॥ [६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वाः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वंदाति नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रप्रस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसुवे मातरं मुहीमदितिं नाम् वचंसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः संविता धर्मं साविषत्॥ अ- (३२)

फस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वशां भवथ वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविशतिः। ते अग्ने अश्वमायुज्ञन्ते अस्मिङ्गुवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः कुकुद्धान् प्रतीर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजऽ सेत्॥ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमासि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो रथं यौ ध्वन्तं वाताग्रमनुं सुश्ररन्तौ दूरहेतिरिन्द्रियावान्प्यत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्गौ पञ्चदस च॥ २॥ [७]

देवस्याहः संवितुः प्रसुवे बृहस्पतिना वाजुजिता वाजं जेषं देवस्याहः संवितुः प्रसुवे बृहस्पतिना वाजुजिता वर्षिष्ठं नाकऽ रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजंमजयित्। अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्समश्वुं वाजय॥ अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुता प्रसुवे जंयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कन्नीत् (३४)

काण्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृष्णा योत पुथिर्मिर्देव्यानैः॥ ते नो अवन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वै शृण्वन्तु

वाजिनंः॥ मित्रद्रवः सहस्रसा मेधसांता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिथेषु जप्त्रिरे शं नौ भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मित्रद्रवः स्वकारः। जम्भयन्तोऽहिं वृक्तं रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणि तुरण्यति ग्रीवायां बुद्धो अपिकक्ष आसन्ति। क्रतुं दधिका अनु सन्तर्वैत्वत् पथामङ्गाङ्गस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्ण न वेरनुं वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्येव ध्रजतो अङ्गसं परि दधिकावणः सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसुवो जंगम्यादा द्यावापृथिवी विश्वशंभू। आ मा गन्तां पितरा (३६)

मातरा चाऽमां सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतैर्भागमवं जिघ्रत् वाजिनो वाजजितो वाजं ससूवाऽसो वाजं जिगिवाऽसो बृहस्पतैर्भागे नि मृद्भूमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण समधंघुमर्जाजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कृत्रीत् युवन्मितरा द्विचंत्वारिःशब्दः ॥ [४]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो रोहांव रोहांव हि सुवर्हनं नांवुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यशिंयश्चाऽऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्ज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताङ्गु श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताऽसुवर्देवाऽ अंगम्नामृतां अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजयां सं मयां प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मयां रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नवं च॥ [२]

वाजस्येमं प्रसुवः सुषुवे अग्रे सोमः राजानमोषधीष्वफसु। ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वृयः राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥ वाजस्येदं प्रसुव आ बूमवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स विराजुं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टि वर्धयेमानो अस्मे॥ वाजस्येमां प्रसुवः शिंश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि समादा। अदिथ्यन्तं दापयतु प्रजानन् रथिं (४०)

चं नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छां वदेह नः प्रति नः सुमना भव। प्रणो
यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्रणो यच्छत्वर्यमा प्रभगः प्रबृहस्पतिः। प्रदेवाः
प्रोत सूनृता प्रवाग्देवी ददातु नः॥ अर्थमण्ड बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुः
सरस्वतीः सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमः राजनं वरुणमग्निमन्वारभामहे। आदित्यान् विष्णुः
सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवैऽश्विनौर्बृहस्यां पृष्ठो
हस्तांभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यत्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिश्वामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
साम्राज्येनाभिषिश्वामि॥ (४२)

रथिः संवितारः पद्मिःशब्दः॥ ३॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्विक्षरेण प्राणापानावुदजयतां विष्णुर्ल्यक्षरेण
त्रौलोकानुदजयथ्सोमश्वतुरक्षरेण चतुष्पदः पश्चनुदजयत पृष्ठा पश्चाक्षरेण पुङ्कमुदजयद्वाता
षडक्षरेण पष्टुतूनुदजयन्मरुतः सप्तक्षरेण सप्तपदाः शक्तिर्मुदजयन् बृहस्पतिरुष्टाक्षरेण
गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतुः स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे
देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन् वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोममुदजयन्
रुद्राश्वतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशः स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोममुदजयन्नर्दितिः षोडशाक्षरेण षोडशः स्तोममुदजयत प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण
सप्तदशः स्तोममुदजयत॥ (४४)

अज्यत् पद्मिःशब्दः॥ २॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषद त्वा द्रुषद भुवनसदमिन्द्राय जुष्ट गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वोपयामगृहीतोऽस्यफसुषद त्वा घृतसद व्योमसदमिन्द्राय जुष्ट गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषद त्वाऽन्तरिक्षसद नाकसदमिन्द्राय जुष्ट गृह्णाम्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। दैव्यः कोशः: (४५)

समुजितः। तेषां विशिष्टप्रियाणामिष्मूर्जः समग्रभीमेष ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः
रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्। अपाः रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तमेष ते

योनिरिन्द्राय त्वा॥ अुया विष्ठा जुनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रङ्गु स्वायां यत्तनुवां तुनूमैरेयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तुवां त्रयोदश च॥२॥

[१२]

अन्वहु मासा अन्विद्वनान्यन्वोपधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः रोदसी वावशाने अन्वापौ अजिहत् जायमानम्॥ अनु ते दायि मुह इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यौ। अनु क्षत्रमनु सहौ यजुत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृपह्यौ॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपर्णीमहमश्वम्। न ह्यस्या अपरं चन जुरसा (४७)

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युवृषाकपेरकृते। यस्येदमप्य हुविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृमणस्य मुहा स जनासु इन्द्रः॥ आ तै मुह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यथसुमरन्तु सेनाः। पताति दिव्युन्नर्यस्य बाहुवोर्मा ते (४८)

मनो विष्वद्रियग्निवारीत्॥ मा नो मर्धीरा भंरा दुद्धि तत्रः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् तैः। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् तं उक्थे प्र ब्रवाम् वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भंर माकिरेतत् परिष्ठाद्विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्वर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारः हवामहु इन्द्रमा हुविषां वयम्। उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽप्र यच्छु दक्षिणादोत सुव्यात्॥ प्रदाता वृत्री वृषभस्तुराषाद्वृष्णी राजा वृत्रहा सौमपावा॥ अस्मिन् यज्ञे बुरुहिष्या निषद्याथा भव यज्मानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाः अवोभिः सुमृडीको भंवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम। स सुत्रामा स्ववाः इन्द्रो अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतयुयोतु॥ रेवतीर्नः सधुमाद् इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूष्मर्चत। अभीके चिदु लोककृश्मज्ञे सुमथसु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्युका अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा तै हर्यश सुवीर्यस्यायेक च॥५॥

[१३]

पाकुयज्ञः सग्ग त्रिवाः पुरोक्षे बुर्हिषोहं ध्रुवामगुनेत्याहं देवं सवितर्देवस्याहं क्षत्रस्योल्बं वाजंस्येमम् ग्निरेकांक्षरेणोऽपयाम् गृहीतोऽस्यन्वहु
मासाभ्योदया ॥३॥

पाकुयज्ञं पुरोक्षे ध्रुवां वि सृजते च नुः सर्ववीरां पतंयः स्यामैकपञ्चाशत् ॥५१॥

पाकयज्ञं धन्वंसु ॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः समाप्तः ॥ १-७ ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यश्च शम्याया अवशीयन्ते तत्त्वेरकृतमेककपालं कृष्णं वासं कृष्णतूषं दर्दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाणं पुष तै निरकृते भागो भूते हुविष्मत्यसि मुश्चेममऽहसुः स्वाहा नमो य इदं चुकाराऽऽदित्यं चुरु निर्वपति वरो दक्षिणाऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामुनो वृही दक्षिणाऽग्नीषोमीय- (१)

मेकादशकपालऽु हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वृही दक्षिणाऽग्न्येयमृष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वृही दक्षिणैन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वथ्यो दक्षिणा सौम्यं श्यामाकं चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुं मिथ्यौ गावौ दक्षिणा ॥ (२)

अग्नीषोमीयं चरुलिङ्गशब्दः ॥

[१]

आग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रिं द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सुसकपालं वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम् ॥ (३)

आग्नेयमृष्टादशः ॥

[२]

ऐद्राग्नमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मुरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण सुजोषंसः ॥ मोषूणं इन्द्रं पृथमु देवास्तु स्म ते शुष्मित्रवृया। मुही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हुविष्मतो मुरुतो वन्दते गीः ॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यथस्मायां यदिन्द्रिये। यच्छुद्रे यदर्द्यं एनश्वकुमा वृयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावृयजनमसि स्वाहा ॥। अक्रुन् कर्म कर्मकृतः सुह वाचा मयोभुवा ॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तु प्रेतं सुदानवः ॥ (४)

वृयं यद् विश्वतिश्च ॥

[३]

अग्नेयेऽनीकवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति साकः सूर्योद्युता मरुद्यः सान्तपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्यो गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्विं परा पत सुपूर्णा पुनरापत्ता। वृस्त्रेव वि क्रीणावहा इष्मूर्जः शतक्रतो ॥ देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमित्रि मैं हरा निहार् (५)

नि हरामि ते॥ मुरुज्ज्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशः सुसंकपालं निर्वपति साकः सूर्येणोद्यताग्रेयमष्टाकंपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सांवित्रं द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादशकपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥ (६)

हुगु निहारु त्रिशब्दा २॥

[४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यौ ब्रह्मिभ्यौ धानाः पितृभ्यौ-इग्निष्वात्तेभ्यौऽभिवाच्यायै दुर्घे मृथमुत्त ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्रं पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्वशं त्वा वयं मध्यवन् मन्दिषीमहिं॥ प्रनूनं पूर्णवन्ध्युरः स्तुतो यांसि वशाः अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हर्षी॥ (७)

अक्षन्नर्मीमदन्त ह्यवं प्रिया अंधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्टया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हर्षी॥ अक्षेन पितरोऽर्मीमदन्त पितरोऽर्तोत्पन्त पितरोऽर्मीमूजन्त पितरः॥ परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्व्यैः॥ अथां पितृन्ध्मुविदत्राः अर्पीत युमेन् ये संधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन स्तोमैन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्य दृशे॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं ब्रातः सचेमहि॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥ अग्निर्मा तस्मादेनंसो गारहंपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चक्रम करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हर्षी मन्मभिरा चतुशत्वारि शब्दा ३॥

[५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः स्मस्तेभ्यः कमकरं पशूनाः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छैकं एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पुशुस्तं जुषस्वैष ते रुद्र भागः सुह स्वस्माऽम्बिकया तं जुषस्व भेषुजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषुजमथो अस्मर्य भेषुजः सुभेषजं (१०)

यथाऽसति॥ सुगं मेषाय मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमहवं देवं त्र्यम्बकम्॥ यथां न श्रेयसः करुद्यथा नो वस्यसः करुद्यथा नः पशुमतः करुद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनामृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूर्जवतोऽतीह्यवंततधन्वा पिनांकहस्तः कृतिंवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥२॥

[६]

ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं द्वादशग्रवं सीरं दक्षिणाऽग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गांवीधुकं चरुमेन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरु वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनैत्राः पश्चाथ्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहृणस्तेनः पान्तु ते नौञ्जवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रक्षः सन्दग्धः रक्षोऽभि सं दहाम्यग्रये रक्षोऽग्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोऽग्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनौ बृहम्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रक्षसो वृधं जुहोमि हृतः रक्षोऽवधिष्म रक्षो यद्वस्ते तदक्षिणा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्चतत्वारिःशब्दः॥२॥

[७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुः राकायै चरुः सिनीवाल्यै चरुं कुहै चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणाऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्येन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं वामुनो वृही दक्षिणाऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बृहुर्दक्षिणा सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्येन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥ (१४)

निरष्टौ च॥१॥

[८]

बाहुस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शिंतिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे क्रैषभो दक्षिणाऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैरकृतं चरुं परिवृत्त्यै गृहे कृष्णानां त्रीहीणां नुखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणाऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे मुहानिरष्टो दक्षिणा मारुतः सुसकपालं ग्राम्यान्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षतुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे संवात्यै दक्षिणा पौष्णं

चुरुं भांगदुघस्यं गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं गावीधुकं चुरुमंक्षावापस्यं गृहे शुबलु उद्वारे दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाऽहोमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वंध्यामैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवंथ्सायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्यु आश्वेत्ये (१६)

पात्रे चतुःस्त्रौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कुर्णाङ्गश्चाकर्णाङ्गश्च तण्डुलान् वि चिनुयादे कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः स आज्यै मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बरुहिः स्वयं कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवंथ्सा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वेत्ये त्रयस्त्रिःशत्त्रै॥ ३॥ [१]

अग्रये गृहपतये पुरोडाशमंष्टाकंपालं निर्वपति कृष्णानां ब्रीहीणाऽ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चुरुः संवित्रे सुत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां ब्रीहीणाऽ रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चुरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चुरुमिन्द्राय ज्येष्ठायै पुरोडाशमेकादशकपालं महाब्रीहीणां मित्राय सुत्यायाऽम्बानां चुरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयै चुरुः संविता त्वा प्रसवानाऽ सुवतामुग्निर्गृहपतीनाऽ सोमो वनस्पतीनाऽ रुद्रः पंशुनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सुत्यानां वरुणो धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इमामुष्यायुणमनमित्राय सुवधं महुते क्षत्राय महुत आधिपत्याय महुते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽ राजा प्रति त्यन्नाम राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशीश्वेष्वच्छुर्चैर्मित्रस्य व्रत्यां अभूमामन्महि महुत क्रृतस्य नाम सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्वि मित्र एवैराग्यतिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियो क्रृतेन व्यु व्रितो जरिमाणं न आनुइ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमासि विष्णोर्विक्रान्तमासि॥ (१९)

पृश्नानं ब्राताः पञ्चविशतिश्च॥ २॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषांस्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः स्थ मुरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्रीरीः स्थ विश्वभृतः स्थ जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनाऽ रसः स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः। याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंश्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्वरातीः॥ राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्तं स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुमुष्मै दत्त॥ (२०)

देवौरापुः सं मधुमतीमधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षुत्रियांय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदुतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षुत्रियांय दधंतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा वं शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्वन्द्रेणामृतां अमृतेन स्वाहां राजसूयांय चितानाः॥ सधमादौ द्युमिनीरुर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पुस्त्यांसु चक्रे वरुणः सधस्थमूपाऽशिशुर् (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षुत्रस्योल्बमसि क्षुत्रस्य योनिरस्याविन्नो अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रौ वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नौ मित्रावरुणवृतावृथावाविन्न द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नोऽयमुसावांमुष्यायुणौऽस्यां विश्यस्मिन् राष्ट्रे महते क्षुत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वौ भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽराजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वार्तप्लस्त्वयाऽयं वृत्रं वंद्याच्छत्रबाधनाः स्थ पात मा प्रत्यश्च पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा नाश्राभ्यः पात हिरण्यवर्णवृषसा विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्याऽरोहतं वरुण मित्र गर्तु ततश्क्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

सुमिधुमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथ्स्तोमो रथन्तरऽ सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा छन्दसामवतु पश्चदशः स्तोमो बृहस्पामेन्द्रौ देवतां क्षुत्र द्रविणं विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरूपः सामं मरुतो देवता विङ्गविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा (२४)

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजः सामं मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविणमूर्ध्वमा तिष्ठ पङ्किस्त्वा छन्दसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमौ शाकररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणमीदृढः चौन्यादृढः चैतादृढः च प्रतिदृढः च मितश्च सम्मितश्च सभंगाः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सूत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माऽश्र सूत्यश्चर्तुपाश्चा- (२५)

त्यःहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्ये स्वाहा पूष्णे स्वाहा-

बृहस्पतये स्वाहेन्द्रायु स्वाहा॑ घोषायु स्वाहा॑ क्षोकायु स्वाहा॒ऽशायु स्वाहा॑ भगायु स्वाहा॑ क्षेत्रस्य पतये स्वाहा॑ पृथिव्ये स्वाहा॒ऽन्तरिक्षायु स्वाहा॑ दिवे स्वाहा॑ सूर्यायु स्वाहा॑ चन्द्रमसे स्वाहा॑ नक्षत्रेभ्यः स्वाहा॒ऽज्ञः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा॑ वनस्पतिभ्यः स्वाहा॑ चराचुरेभ्यः स्वाहा॑ परिपूर्वेभ्यः स्वाहा॑ सरीसुपेभ्यः स्वाहा॑॥ (२६)

अनुश्वर्तुपाशं सरीसुपेभ्यः स्वाहा॑॥ ३॥

[१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयाद्मृतमसि मृत्योर्मा॑ पाहि दिव्योन्मा॑ पाह्यवैष्टा॑ दन्दशूका॑ निरस्तु नमुचेः शिरः॥ सोमो राजा॑ वरुणो देवा॑ धर्मसुवंश्च॑ ये। ते ते वाच॑ सुवन्तां॑ ते ते प्राण॑ सुवन्तां॑ ते ते चक्षुः॑ सुवन्तां॑ ते ते श्रोत्र॑ सुवन्ता॑ सोमस्य त्वा॑ द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्युग्मे- (२७)

स्तेजसा॑ सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण॑ मित्रावरुणयोर्वीर्येण॑ मरुतामोजसा॑ क्षत्राणा॑ क्षत्रपतिरस्यति॑ दिवस्याहि॑ समाव॑वृत्रन्त्रधरागुदौचीरहि॑ बुधियुमनु॑ सञ्चरन्तीस्ताः॑ पर्वतस्य वृषभस्य॑ पृष्ठे॑ नावंश्चरन्ति॑ स्वसिचं॑ इयानाः॥ रुद्र॑ यत्ते॑ क्रयी॑ परं नाम॑ तस्मै॑ हुतमसि॑ यमेष्टमसि॑। प्रजापते॑ न त्वदेतान्यन्यो॑ विश्वा॑ जातानि॑ परि॑ ता॑ बंभूवा॑। यत्कोमास्ते॑ जुहुमस्तन्नो॑ अस्तु॑ वयङ्ग॑ स्याम्॑ पतयो॑ रथीणाम्॥ (२८)

अनुश्वेतकांदश च॥ २॥

[१४]

इन्द्रस्य॑ वज्रोऽसि॑ वार्त्रभृस्त्वयाऽयं॑ वृत्रं॑ वंध्यान्मित्रावरुणयोस्त्वा॑ प्रशास्नोः॑ प्रशिष्ठा॑ युनज्ज्म यज्ञस्य॑ योगेन॑ विष्णोः॑ क्रमोऽसि॑ विष्णोः॑ क्रान्तमसि॑ विष्णोर्विक्रान्तमसि॑ मरुता॑ प्रसुवे॑ जैषमासं॑ मनः॑ समुहर्मिन्द्रियेण॑ वीर्येण॑ पशूनां॑ मन्युरसि॑ तवेव मे॑ मन्युर्भूयान्नमो॑ मात्रे॑ पृथिव्य॑ माऽहं॑ मातरं॑ पृथिवी॑ हिंसिषु॑ मा॑ (२९)

मां॑ माता॑ पृथिवी॑ हि॑ सीदियंदस्यायुरस्यायुर्मे॑ धेह्यूर्गस्यूर्ज॑ मे॑ धेहि॑ युहुऽसि॑ वर्चोऽसि॑ वर्चो॑ मयि॑ धेह्यूर्गये॑ गृहपतये॑ स्वाहा॑ सोमायु॑ वनस्पतये॑ स्वाहेन्द्रस्य॑ बलायु॑ स्वाहा॑ मरुतामोजसे॑ स्वाहा॑ हु॑सः॑ शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसङ्घोता॑ वेदिषदतिर्थिरुगोणसता॑ नृषद्वरसद्वत्सद्व्योमसदुजा॑ गोजा॑ क्रतुजा॑ औद्रिजा॑ क्रृतं॑ बृहत्॥ (३०)

हि॑सिषु॑ मरुजालीणि॑ च॥ २॥

[१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वेदैवैः क्षत्रस्य नाभिरसि क्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा
सीद सुषदामा सीद मा त्वा हि॒सीन्मा मा॒ हि॒सीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यास्वा
साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा(३)न् त्वं राजन् ब्रह्माऽसि सविताऽसि सृत्यसंवो ब्रह्मा(३)न्
त्वं राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सृत्यौजा (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्वं राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा(३)न् त्वं राजन् ब्रह्मा-
ऽसि वरुणोऽसि सृत्यधुर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रप्रस्तेन मे रथ्य दिशोऽभ्ययं राजा-
भूम्भुक्लोकाँ(४) सुमंज्ञलाँ(४) सत्यराजा(३)न् अपां नत्रे स्वाहोर्जो नत्रे स्वाहाऽग्रये
गृहपतये स्वाहा॥ (३२)

सृत्योजाश्वत्वारिंशतां ॥२॥

[१६]

आग्रेयमुष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वंशतुरी दक्षिणा सावित्रं
द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शिंतिपृष्ठो
दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं
बुम्रुदक्षिणा त्वाष्ट्रमुष्टाकंपालं शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामुनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्रेय द्विचत्वारिंशता॥ १॥

[१७]

सुद्धो र्दौक्षयन्ति सृद्धः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्त्रजां प्र यच्छति दशभिर्वस्तुरैः
सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं ब्राह्मणाः पिंबन्ति सप्तदशङ्क स्तोत्रं भवति
प्राकाशावंध्वर्यवे ददाति स्त्रजमुद्गते रुकमं होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिरूप्यां द्वादश
पष्ठोहीर्ब्रह्मणे वृशां मैत्रावरुणायरूपं ब्राह्मणाच्छुङ्कसिने वासंसी नेष्टापोतृभ्याङ्क स्थूरि
यवाचितमच्छावाकायां नद्वाहंमग्नीर्धे भार्गवो होतां भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति
वारवन्तीयमग्निष्टोमसामं सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीय चत्वारिं च॥ १॥

[१८]

आग्रेयमुष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं
चरुं पिशङ्कीं पष्ठोही दक्षिणा मैत्रावरुणीमामिक्षां वृशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शिंतिपृष्ठो
दक्षिणोऽदित्यां मलुहां गर्भिणीमा लंभते मारुतीं पृश्नं पष्ठोहीमुश्मिभ्यां पृष्णे पुरुडाशं
द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं संवित्रे सृत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादश-

कपालं तिसृथन्वं शुष्कद्विर्दक्षिणा ॥ (३५)

आग्रेयः सुमत्त्वारिःशतः ॥

[१९]

आग्रेयमुष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं
त्वाष्टमुष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षेत्रपृत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा ॥ (३६)

आग्रेयं चतुर्ञिःशतः ॥

[२०]

स्वाद्वां त्वा स्वादुना तीत्रां तीत्रेणामृतामृतैन सृजामि सः सोमैन् सोमौऽस्यश्चिभ्या
पच्यस्व सरस्वत्ये पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातुं ते परिसुतः सोमः सूर्यस्य
दुहिता। वारेण शश्वता तना ॥। वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यडग्ब्सोमो अतिंद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः
सखा ॥। कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूयं। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये
बरहिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥। आश्चिनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृष्टभैन्द्रमेका-
दशकपालं निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालः सोमप्रतीकाः पितरस्तृप्णुतु-
वडं बा दक्षिणा ॥ (३७)

भोजनानि पद्मिःशतिश्च ॥

[२१]

अग्राविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम। दमेदमे सप्त रक्षा दधाना
प्रति वा जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥। अग्राविष्णू महि धामं प्रियं वा वीथो घृतस्य गुह्या
जुषाणा। दमेदमे सुष्टुतीर्वावृथाना प्रति वा जिह्वा घृतमुचरण्येत्॥। प्रणो देवी सरस्वती
वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामविश्रयवतु। आ नो दिवो बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजुता गन्तु युज्मा। हवं देवी जुजुषाणा घृतार्ची शग्मां नो
वाचमुशती शृणोतु॥। बृहस्पते जुषस्वं नो हृव्यानि विश्वदेव्य। रास्व रक्षानि दाशुषेः॥। पुवा
पित्रे विश्वदेवाय वृष्णो यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वृयः स्याम-
पतयो रयीणाम्॥। बृहस्पते अति यदयो अर्हाद्युमद्विभाति क्रतुमञ्जनेषु। यद्यदयच्छवंस-
(३९)

तप्रजात् तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्।
मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र ब्रह्मां सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो
जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मै मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीडे वसूनाम्।
सुपूर्यन्तः पुरुषियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मुक्ष देववंतो रथः (४०)

शूरो वा पृथ्वे कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमानु इयंक्षत्यभीदयंज्वनो भुवत्॥
न यंजमान रिष्यसि न सुन्वानु न देवयो॥ असुदत्रं सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नक्तिष्ठ
कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति॥ उपं क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुवे ईजानं चं युक्ष्यमाणं च
धेनवः। पृणन्तं च पपुरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उपं यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं विषूचीमर्मीवा या
नो गयंमाविवेशा। आरे बाधेथां निरक्तिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुक्तमुस्मत्॥ सोमारुद्रा
युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम्। अवं स्यतं मुश्वतं यन्नो अस्ति तनूषु बुद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः। जातौ
विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृष्णवन्मृतस्य नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ
तमांसि गृहतामज्जुष्टा। आभ्यामिन्द्रः पक्षमामास्वन्तः सौमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शब्दसा रथः पपुरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

अनुमत्या आग्रेयमैन्द्राग्रमुग्रये सोमाय प्रति पूरुषमैन्द्रां ध्रुते वार्हस्युत्यमुग्रये गृहपतयेऽर्थेत् देवैः सुमिधुः सोमस्येन्द्रस्य मित्र आग्रेयः
सुच्य आग्रेयमैन्द्रेयः स्वादीं त्वाऽग्राविष्णु द्विविंशतिः॥ २२॥
अनुमत्यै यथासंति देवैरागो मित्रांसि शूरो वा द्विचत्वारिंशत्॥ ४२॥
अनुमत्या उन्नियांसु॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः समाप्तः॥ १-८॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डः समाप्तः॥ १॥

